

ONLINE JOURNAL OF TECHNOLOGY ADDICTION & CYBERBULLYING

Volume / Cilt : 10

Issue / Sayı : 1

June / Haziran 2023

Baş Editör / Chief Editor

Prof. Dr. Tuncay AYAS

Sahibi / Owner

Prof. Dr. Tuncay AYAS

Editörler / Editors

Prof. Dr. Mehmet Barış HORZUM

Prof. Dr. Tuncay AYAS

Dr. Furkan AYDIN

Kapak Tasarımı / Cover Design

Fatih TATLICI

Her hakkı saklıdır. Dergide yer alan yazılardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın iade edilmez.

Haberleşme / Information

ojtajournal@gmail.com

Editör-Danışma Kurulu / Editor-Advisor Board

Prof. Dr. Ali Paşa Ayas	Bilkent University
Prof. Dr. Binnur Yeşilyaprak	Ankara University
Prof. Dr. Bülent Dilmaç	Necmettin Erbakan University
Prof. Dr. Christoph Randler	Eberhard Karls Universität Tübingen
Prof. Dr. Engin Deniz	Yıldız Technical University
Prof. Dr. Erdal Hamarta	Necmettin Erbakan University
Prof. Dr. Fuat Tanhan	Yüzüncü Yıl University
Prof. Dr. Halil Yurdugül	Hacettepe University
Prof. Dr. Hikmet Yazıcı	Karadeniz Technical University
Prof. Dr. İbrahim Yerlikaya	Adıyaman University
Prof. Dr. Metin Pişkin	Ankara University
Prof. Dr. Monica Whitty	University of Leicester
Prof. Dr. Murat İskender	Sakarya University
Prof. Dr. Mustafa Koç	Düzce University
Prof. Dr. Mustafa Şahin	Karadeniz Teknik University
Prof. Dr. Mücahit Kağan	Erzincan University
Prof. Dr. Nurettin Şimşek	Ankara University
Prof. Dr. Özgür Erdur Baker	Orta Doğu Technical University
Prof. Dr. Selahaddin Ögülmüş	Ankara University
Prof. Dr. Selahattin Avşaroğlu	Necmettin Erbakan University
Prof. Dr. Süleyman Sadi Seferoğlu	Hacettepe University
Prof. Dr. Tolga Arıca	Hasan Kalyoncu University
Prof. Dr. Yaşar Özbay	Hasan Kalyoncu University
Prof. Dr. Yavuz Akbulut	Anadolu University
Doç. Dr. Duygu Gür Erdoğan	Sakarya University
Doç. Dr. Gülden Kaya Uyanık	Sakarya University
Doç. Dr. Konstantinos Siomos	Hellenic association for the study of internet addiction disorder
Doç. Dr. Özlem Canan Güngören	Sakarya University
Doç. Dr. Özlem Çakır	Ankara University
Doç. Dr. Tengku Fadilah Tengku Kamalden	Putra Malaysia Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sinan KESKİN	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Dr. Christian Vollmer	Pädagogische Hochschule Heidelberg

Tarandığı Indexler / Indexed by

- Türk Eğitim İndeksi
- ASOS Index
- Sobiad
- Türk Psikiyatri Dizi
- Index Copernicus
- Scientific Indexing Services
- Arastirmax
- DRJI

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Sanal Zorba ve Mağdur Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi 1

Sosyal Medya Fenomenlerine Bağlanmışlık ile Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişki 17

Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Sanal Zorba ve Mağdur Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Nuray AŞANTUĞRUL¹, Aynur KARABACAK ÇELİK²

Özet: Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmelerin sonucu olarak internet ve sosyal medya kullanımı oldukça yaygın hale gelmiştir. Bu durumun hayatımıza birçok faydası olmasına sağlamlasına rağmen amacı dışında kullanılması ile beraber faydalarının aksine olumsuz yaşantıların oluşmasına neden olabilmektedir. Bu olumsuz yaşantılardan biri de sanal zorbalıktır. Özellikle ergenlik dönemindeki lise öğrencilerinin bağımlılık düzeyindeki sosyal medya kullanımları, kullanım ve denetim konusundaki bilgi eksiklikleri onların sanal zorbalıkla sıklıkla karşılaşmalarına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda bu araştırmada lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları ile sanal zorba ve sanal mağdur olma durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda ilişkisel modele uygun tasarlanan araştırmaya 2021-2022 eğitim öğretim yılında Tokat ilinde devlete bağlı resmi okullarda öğrenim görmekte olan 303 lise öğrencisi katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Fırat ve Barut (2018) tarafından geliştirilen Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği ile Horzum ve Ayas (2011) tarafından lise öğrencileri için revize Sanal Zorba/Kurban Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın veri analizinde Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi ile binominal lojistik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi sonucunda öğrencilerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile sanal zorba/mağdur olmaları arasında pozitif yönlü istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Binominal lojistik regresyon analizi sonucunda ise sosyal medya bağımlılığının öğrencilerin sanal zorba/mağdur olmalarının anlamlı yordayıcısı olduğu görülmüştür. Araştırma bulguları, sosyal medya bağımlılığının sanal zorba ve mağduriyeti anlamlı düzeyde yordadığını gösterdiğinden, sosyal medya bağımlılığının azaltılması

Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Sanal Zorba ve Mağdur Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

sanal zorbalık ve mağduriyetin azalmasını sağlaması açısından önemli olabilir. Ayrıca araştırmacıların sosyal medya bağımlılığı, sanal zorbalık ve mağduriyete neden olan değişkenleri belirlemesi ve bu konuda yapılacak önleyici araştırmalar için de bir zemin hazırlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya Bağımlılığı, Sanal Zorba, Sanal Mağdur.

Investigating the Relationship between Social Media Addiction and Cyberbullying and Victimization between High-School Students

Abstract: As a result of the fast developments in information and communication Technologies, internet and social media usage became widespread. This has many benefits for our lives; however, when it is misused, it may cause negative experiences. One such example is cyberbullying. Especially for pubescent high-school students, using social media at the addiction level, lack of knowledge about usage and control paves the way for cyberbullying. In this sense, this research aims to determine the relationship between the social media addiction of high-schoolers and their susceptibility to become a cyberbully or a cyber victim. For this purpose, for the research designed in line with relational model 303 high-school students from Tokat participated. The collection tools are Social Media Addiction Scale and Cyberbully/Cyber Victim Scale. The data analysis of the research was carried out through Pearson moments multiplication correlation analysis, and binominal logistic regression analysis. As a result of the Pearson moments multiplication correlation analysis; positive statistically meaningful relations were found between social media addiction levels and becoming a cyberbully/cyber victim. As a result of the binominal logistic regression analysis; it was found that social media addiction was a meaningful precursor for students to become cyberbullies/ cyber victims. The findings of the research are interpreter in line with literature.

Keywords: Social Media Addiction, Cyberbully, Cyber Victim

Giriş

İletişim araçları ve teknolojik imkânlarda meydana gelen iyileşmelerle beraber bireyler iletişim kurmak için sosyal medyayı kullanmayı tercih etmişlerdir. Sosyal medya platformları, kullanıcıların kişisel profiller oluşturabileceği, bu profiller yoluyla diğer profilleri beğeni alabileceği, diğerleri ile etkileşime girebileceği ve benzer ilgi alanlarına sahip diğer insanlarla tanışarak çevrimiçi ve çevrimdışı ilişkiler kurabilecekleri alanlardır (Griffiths, 2012; Kuss ve Griffiths, 2011). Tüm bu olanakları sağladığından dolayı sosyal medya, problemlerinden uzaklaşmak, bir gruba ait olmak, arkadaş çevresi içinde daha kolay kabul ve onay görmek, kendisini daha iyi göstermek isteyen genç ve ergenler arasında yaygın kullanıma sahiptir.

Sosyal medya platformlarının ihtiyaç duyulandan daha fazla ve bilinçsizce kullanılması bireylerin bağımlı hale gelmesine neden olmuş (Echeburua ve Corral, 2010) ve sosyal medya bağımlılığı adında yeni bir bağımlılık türü ortaya çıkmıştır. Sosyal medya bağımlılığı, sosyal medya platformlarının gereğinden fazla kullanılmasıyla ortaya çıkan ve kişinin günlük hayattaki işlevselliğini olumsuz etkileyen bir bağımlılık türüdür (Çiftçi, 2018). Kuss ve Griffiths (2017) sosyal medya bağımlılığını sosyal medya platformlarında aşırı ve kontrolsüz bir şekilde zaman geçirmek, diğer faaliyetlerden ödün vermek, kişisel, akademik ve sosyal sorumlulukları ihmal etmek ve çevresel kaynaklarla ilgili olumsuz sonuçlar yaşamak olarak tanımlamışlardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, sosyal medya ortamlarının gereğinden fazla kullanılmasının bağımlılık oluşumuna zemin hazırlayabileceğini işaret eden çeşitli araştırma sonuçları mevcuttur (Balcı ve Gölcü, 2013; Deniz ve Gürültü, 2018; Hazar, 2011). Bu sonuçlar sosyal medya platformlarının aşırı kullanımının bağımlılık oluşumu için bir risk faktörü olduğuna işaret etmektedir.

Sosyal medya bağımlılığının artması birçok sorunla ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Alanyazında yapılan araştırmalarda sosyal medya bağımlılığının artmasının stres, depresyon kaygı düzeyini artırdığı, ilişki problemlerini beraberinde getirdiği ve bazı zorbalık türlerinin oluşumuna zemin hazırladığı dikkati çekmektedir (Balcı ve Baloğlu, 2018; Demirci, 2019; Şeker, 2018). Bayhan (2020) tarafından yapılan bir araştırmada sosyal medya bağımlılığı ve sanal zorbalık arasında anlamlı ilişkiler olduğu vurgulanmıştır. Bu araştırma sonuçlarından hareketle, sosyal medya bağımlılığının bireylerde sanal zorbalık ve

mağduriyete neden olup olmadığının araştırılmasının ve bu sorunları azaltmak için önlem alınması gerektiğinin de altını çizmektedir. Bu düşünceden yola çıkarak bu araştırmada sosyal medya bağımlılığının sanal zorbalık ve mağduriyeti yordama düzeyi ele alınmıştır.

Bireylerin sosyal medya platformlarını amacı dışında bilinçsiz biçimde kullanmaları, zorbalıkla sıklıkla karşılaşmalarına zemin hazırlamaktadır (Kalkan ve Kaygusuz, 2013). Teknolojik gelişmelerin hızla arttığı bu dönemde bahsedilmesi gereken yeni bir zorbalık türü olarak “sanal zorbalık” ortaya çıkmış ve son yıllardaki çalışmalar bu kavram üzerine yoğunlaşmıştır (Aksaray, 2011).

Sanal zorbalık kavramı ile ilgili alanyazında farklı tanımlamalar yer almaktadır. En kapsamlı biçimde sanal zorbalık; aşağılama, utandırma, tehdit etme gibi yöntemler kullanılarak bireyler üzerlerinde kontrol kurulmaya çalışılması, gerçek hayatta kazanılamayan güç ve saygınlığın sanal ortamlarda elde edilmesi amacıyla diğerlerine yönelik kasıtlı ve süregelen biçimde modern iletişim teknolojileri aracılığıyla şiddet davranışında bulunulmasıdır (Ayas, 2014; Foody, Samara ve Carlbring, 2015; Horzum ve Ayas, 2011; Mason, 2008). Sanal ortamlarda kavga, hakaret, zarar verme, başkalarına ait bilgileri izinsiz kullanma gibi yollarla da sanal zorbalık yapılmaktadır. İntikam alma, rezil etme, eğlenme gibi sebeplerle yapılan bu zorbalıklar bireylerin özel hayatlarına ait bilgilerin deşifre edilme ve bunlara pek çok kişinin kolayca ulaşabilme olasılığı olduğu için gerçek hayatta yapılan zorbalıktan daha derin zarara yol açabilmektedir (Özbay, 2017). Bu bağlamda genel olarak sanal zorbalık, iletişim teknolojilerini ve özel bilgileri kullanarak bir başka insana zarar vermek anlamına gelmektedir (Nixon, 2014).

Sanal mağduriyet ise, sosyal medya platformlarını kullanan bireylerin ilişkisel ya da bireysel olarak zarar görmesine neden olacak davranışa maruz kalması olarak ele alınmaktadır (Smith ve diğ., 2008). Sanal zorbalık ve sanal mağduriyete ilişkin yapılan araştırmalar, bu sorunların yaygınlığının yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Kocaşahan (2012) tarafından lise ve üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda, öğrencilerin %12'sinin siber zorba, %11,7'sinin ise siber mağdur olduğu ortaya konmuştur. Calvete ve diğ. (2010) tarafından ergenlerle yapılan bir araştırma sonucunda öğrencilerin %44'ünün siber zorbalık yaptığı gözlenmiştir. Bu açıdan değerlendirildiğinde öğrencilerin

sanal zorbalık yapma ve sanal mağduriyete uğrama oranlarının oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

Sanal zorba ve sanal mağdurların hem okulda hem de sosyal ilişkilerinde problemler yaşadıkları bilinmektedir. Beran ve Li (2005), sanal zorba ve sanal mağduriyetin gençlerin akademik başarısı ve psikososyal gelişimi üzerinde olumsuz etkileri olduğunu söylemektedirler. Zorba davranışlara maruz kalmanın kişilerde fiziksel ve ruhsal problemlere neden olduğu ve bu davranışların uzun süre devam etmesi ve mağdurların sosyal destek eksikliği durumunda yaşanan problemlerin daha da şiddetli hissedilmesine sebep olduğu savunulmaktadır (Rigby, 2003). Sanal mağduriyet yaşayan öğrencilerin hem akademik olarak olumsuz yönde etkilendiği hem de öğrencilerde depresyon, yalnızlık, üzüntü, kızgınlık, korku, anksiyete, intihar düşünceleri, düşük özsaygı, düşük sosyal beceri gibi psikolojik etkilerin de görüldüğü belirtilmektedir (Carroll, 2008). Sanal zorbalık her yaş grubundan bireyin karşı karşıya kalıp etkilenebileceği bir durumken özellikle 'bana bir şey olmaz' düşüncesiyle hareket eden ve risk almaya yatkın olan ergenler bu tarz olumsuz durumlardan diğer bireylere göre daha fazla etkilenebilmektedirler.

Sosyal medya bağımlılığı olan ergenlerin bilinçsiz ve kontrolsüz biçimde sosyal medyayı kullanmaları sonucunda sanal zorbalık olayları ile sıklıkla karşılaşmaktadırlar (Hazar, 2011). Sosyal medya bağımlılığı ve paralelinde sanal zorbalık ve mağduriyet düzeylerinde meydana gelen artışın öğrencilerin akademik ve sosyal alanda sorunlar yaşadığına ilişkin araştırma bulguları mevcuttur (Bayhan, 2020; Beran ve Li, 2005; Carroll, 2008). Ergenleri bu zorbalık ve mağduriyet türünün olumsuz etkilerinden koruyabilmek veya henüz olayla karşılaşmadan bunu önleyebilmek oldukça önemlidir. Sosyal medya bağımlılığı ve sanal zorbalığın her geçen gün gençler arasında yaygınlaşması ve sonuçlarının ciddiyetinin arttığı günümüzde bu iki sorun alanının incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda bu çalışmada lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık düzeyleri ile sanal zorba ve sanal mağdur olmaları arasındaki ilişki incelenmiştir.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma, lise öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve sanal zorbalık ile sanal mağduriyet değişkenleri arasındaki ilişkiyi incelediğinden dolayı ilişkisel araştırmalar kapsamında tasarlanmıştır. İlişkisel araştırmalarda değişkenler arasındaki ilişkilerin yönü ve ilişkinin düzeyi ele alınmaktadır (McMillan ve Schumacher, 2010).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2021-2022 eğitim öğretim yılında Tokat ilinde devlete bağlı resmi okul türlerinde (Anadolu lisesi, imam hatip lisesi, endüstri meslek lisesi, sağlık meslek lisesi) öğrenim görmekte olan 303 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Bunların 188'i kız (%62), 115'i ise erkek (%38)'tür. Öğrencilerin 90'ı 9. sınıfa (%29.7), 94'ü 10. sınıfa (%31), 82'si 11. sınıfa (%27.1) ve 37'i ise 12. sınıfa (%12.2) devam etmektedir. Bu öğrenciler, araştırmacı tarafından erişilmesi kolay olan ve araştırmaya hız kazandıran uygun örnekleme yöntemi ile seçilmiştir (Özdamar, 2001).

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği ile Sanal Zorba ve Kurban Ölçeği kullanılmıştır. Aşağıda veri toplama araçlarına ait bilgiler yer almaktadır.

Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği

Fırat ve Barut (2018) tarafından geliştirilen ölçek, ergenlerde sosyal medya bağımlılığını ölçmeyi amaçlayan beşli likert tipi bir ölçektir. Ölçek 24 maddeden oluşmakta olup günlük yaşamı etkileme/kontrolsüzlük ve yoksunluk olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekten hem alt boyut puanı hem de toplam puan alınabilmektedir. Ölçekten alınan puanların artması sosyal medya bağımlılığının artması anlamına gelmektedir. Ölçeğin yapı geçerliğinin belirlenmesinde doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve uyum indeksleri yeterli düzeyde bulunarak ölçeğe ilişkin iki faktörlü yapı doğrulanmıştır ($\chi^2 /sd = 1.89$; GFI= .90; CFI = .93; TLI= .92; RMSEA = .052 ve SRMR= 0,047). Ölçeğin güvenirlik analizleri sonucunda Cronbach alfa değerleri ölçeğin toplamı için .93, yoksunluk alt boyutu için .90 ve

günlük yaşamı etkileme/kontROLSÜZLÜK alt boyutu için .86 olarak elde edilmiştir. Ölçeğin orijinal formunda elde edilen geçerlik ve güvenilirlik değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Mevcut araştırmada ölçeğin tüm maddelerinin dahil edildiği güvenilirlik analizinde Cronbach alfa katsayısı .95 olarak bulunmuştur.

Sanal Zorba ve Kurban Ölçeği

Ölçeğin orijinal formu Ayas ve Horzum (2010) tarafından ilköğretim öğrencilerinin sanal zorba ve kurban olma düzeylerini tespit etmek amacıyla geliştirilmiştir. Horzum ve Ayas (2011), lise öğrencilerinde de ölçeği kullanabilmek için geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarını yaparak bazı maddeleri revize etmişlerdir. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi ölçeğin iki ayrı boyutu olan sanal zorba ve sanal kurban için ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Sanal zorba boyutu için yapılan analiz sonucunda, uyum indeksi $\chi^2= 333.76$ (sd=112, p.= .00), $\chi^2 / sd= 2.98$, RMSEA= 0.091, GFI= 0.86, AGFI= 0.81, CFI= 0.92, NFI=0.88 ve NNFI= 0.90 olarak bulunmuştur. Sanal kurban için yapılan analiz sonucunda ise uyum indeksleri $\chi^2= 300.12$ (sd=113, p.= .0000), $\chi^2 / sd= 2.66$, RMSEA= 0.083, GFI= 0.87, AGFI= 0.83, CFI=0.93, NFI=0.89 ve NNFI= 0.92 olarak bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirlik çalışması kapsamında iç tutarlılık (Cronbach alpha) yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin zorba alt boyutunun güvenilirlik katsayısı .71, kurban alt boyutunun güvenilirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Geçerlik güvenilirlik çalışmaları sonucunda 17 maddeden oluşan 2 faktörlü bir ölçek elde edilmiştir.

Mevcut araştırmada ölçeğin sanal mağduriyet boyutu için Cronbach alfa katsayısı .98 ve sanal zorbalık boyutu için .99 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Etik İzin

Araştırmanın veri toplama aşamasına geçmeden önce etik izin Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurulu'ndan alınmıştır (Tarih: 14.06.2022, Sayı: 07/01).

Veri Toplama Aşaması

Araştırmada veri toplamak amacıyla Tokat il Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırmanın okullarda yapılmasına ilişkin ölçek uygulama izni alınmıştır. Aynı zamanda araştırmanın etik izni Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Birim Etik Kurulu'ndan da etik izin alınmıştır. Ardından araştırma verileri online ortamda veri toplama araçları aracılığı ile elde edilmiştir.

İstatistiksel Yöntem

Araştırmada elde edilen verilerin analizinde değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi, binominal lojistik regresyon analizinden yararlanılmıştır. Analiz işlemi SPSS 24 aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Sosyal medya bağımlılığı, sanal zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi yapılmıştır. Daha sonra sanal zorbalığın yordanmasında sosyal medya bağımlılığının rolünün belirlenmesi amacıyla binominal lojistik regresyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 1, Tablo 2 ve Tablo 3'te verilmiştir.

1. Değişkenler Arasındaki İkili İlişkiler

Sosyal medya bağımlılığı toplam puanı, sosyal medya bağımlılığının kontrolsüzlük/günlük yaşamı etkileme ve yoksunluk alt boyutları ile sanal zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Sosyal medya bağımlılığı, sanal zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkiler

	1	2	3	4	5
1. Sanal zorbalık	-				
2. Sanal mağduriyet	.616**	-			
3. Yoksunluk	.062	.187**	-		
4. Kontrolsüzlük/Günlük yaşamı etkileme	.121*	.206**	.769**	-	

Tablo 1 devamı. Sosyal medya bağımlılığı, sanal zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkiler

5. Sosyal medya bağımlılığı toplam puan	.090	.206**	.965**	.909**	-
$\bar{X}$	18.93	20.35	35.68	18.41	54.08
SS	5.16	6.46	12.93	8.10	19.84

** $p < .01$, * $p < .05$, N = 284

Tablo 1 incelendiğinde sanal zorbalık ($\bar{X} = 18.93$, $SS = 5.16$), sanal mağduriyet ($\bar{X} = 20.35$, $SS = 6.46$), yoksunluk ($\bar{X} = 35.68$, $SS = 12.93$), kontrolsüzlük/günlük yaşamı etkileme ($\bar{X} = 18.41$, $SS = 8.10$) ve sosyal medya bağımlılığı toplam puan ($\bar{X} = 54.08$, $SS = 19.84$) değişkenlerine ait ortalama puanlar ile standart sapma değerleri görülmektedir. Tablo incelenmeye devam edildiğinde sosyal medya bağımlılığının yoksunluk ($r=.19$, $p<.01$), kontrolsüzlük/günlük yaşamı etkileme ($r=.21$, $p <.01$) alt boyutları ve sosyal medya bağımlılığı toplam puanı ($r=.21$, $p<.01$) ile sanal mağduriyet arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Aynı zamanda sosyal medya bağımlılığının kontrolsüzlük/günlük yaşamı etkileme alt boyutu ($r=.12$, $p<.05$) ile sanal zorbalık arasında düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir.

2. Sanal Zorbalığın Yordanmasında Sosyal Medya Bağımlılığının Rolü

Lise öğrencilerinde sanal zorbalığın yordanmasında sosyal medya bağımlılığının rolünü belirlemek amacıyla binominal lojistik regresyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir:

Tablo2. Sanal zorbalığın yordanması

	B	S.H.	Wald	s.d.	p	Exp(B)	95% C.I.for EXP(B)	
							En düşük	En yüksek
SMBT	,019	,008	5,253	1	,022	1,019	1,003	1,036
Sabit	-2,860	,522	30,025	1	,000	,057		

SMBT = Sosyal medya bağımlılığı toplam puanı, CI = Durum indeksi (Confidence Interval)

Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Sanal Zorba ve Mağdur Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Lise öğrencilerinde sanal zorba olma durumunu yordamasında sosyal medya bağımlılığının yordayıcı rolünü belirlemek amacıyla binominal lojistik regresyon analizi gerçekleştirilmiştir. Bunun için sanal zorbalık puan ortalaması ($\bar{X} = 18.93$) dikkate alınarak ortalama puandan yüksek alanlarla ortalama altı alanlar olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. Yapılan analiz sonucuna göre model veri uyumunu değerlendirmek amacıyla Hosmer ve Lemeshow testi incelenmiş ve test sonucu modelin uyumlu olduğunu göstermiştir (χ^2 HL (8) = 13.346, $p = .100$). Nagelkerke sözde (Nagelkerke pseudo) R^2 değerine göre oluşturulan model toplam varyansın %3'ünü açıklamaktadır.

Tablo 2 incelendiğinde öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı puanının artması durumunda sanal zorba olma ihtimallerinin 1.02 kat arttığı görülmektedir (OR = 1.019, %95 CI = 1.003 - 1.036, $p = .022$). Aynı zamanda Wald testi, bağımsız değişken olan sosyal medya bağımlılığının (χ^2 Wald (1) = 5.25, $p = .022$), sanal zorba düşük ve yüksek gruplarından birine düşmenin istatistiksel olarak anlamlı yordayıcıları olduğunu ortaya koymuştur.

3. Sanal Mağduriyetin Yordanmasında Sosyal Medya Bağımlılığının Rolü

Lise öğrencilerinde sanal mağduriyetin sınıflarının yordanmasında sosyal medya bağımlılığının rolünü belirlemek amacıyla binominal lojistik regresyon analizi yapılmış ve sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir:

Tablo 3. Sanal mağduriyetin yordanması

	B	S.H.	Wald	s.d.	p	Exp(B)	95% C.I.for EXP(B)	
							En düşük	En yüksek
SMBT	,026	,007	13,014	1	,000	1,026	1,012	1,041
Sabit	-2,614	,444	34,655	1	,000	,073		

SMBT = Sosyal medya bağımlılığı toplam puanı, CI = Durum indeksi (Confidence Interval)

Lise öğrencilerinde sanal mağdur olma durumunu yordamasında sosyal medya bağımlılığının yordayıcı rolünü belirlemek amacıyla binominal lojistik regresyon analizi

gerçekleştirilmiştir. Bunun için sanal mağduriyet puan ortalaması ($\bar{X} = 20.35$) dikkate alınarak ortalama puandan yüksek alanlarla ortalama altı alanlar olmak üzere iki grup oluşturulmuştur. Yapılan analiz sonucuna göre model veri uyumunu değerlendirmek amacıyla Hosmer ve Lemeshow testi incelenmiş ve test sonucu modelin uyumlu olduğunu göstermiştir (χ^2 HL (8) = 12.346, $p = .136$). Nagelkerke sözde (Nagelkerke pseudo) R^2 değerine göre oluşturulan model toplam varyansın %7'sini açıklamaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı puanının artması durumunda sanal mağdur olma ihtimallerinin 1.026 kat arttığı görülmektedir (OR = 1.026, %95 CI = 1.012 - 1.041, $p = .000$). Aynı zamanda Wald testi, bağımsız değişken olan sosyal medya bağımlılığının (χ^2 Wald (1) = 13.01, $p = .000$), sanal zorba düşük ve yüksek gruplarından birine düşmenin istatistiksel olarak anlamlı yordayıcıları olduğunu ortaya koymuştur.

Sonuç ve Tartışma

Günümüzde cep telefonlarında internet özelliğinin yer almasıyla birlikte sosyal medya platformlarına ulaşım kolaylaşmış ve yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Özellikle gençler sosyal medyayı denetimsiz ve bilinçsiz kullanmaları sonucunda sanal zorbalık olayları ile karşılaşmaktadır. Bu araştırmada, lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı düzeyleri ile sanal zorba ve sanal mağdur olma değişkenleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Sosyal medya bağımlılığı, sanal zorbalık ve sanal mağduriyet arasındaki ilişkilerin belirlenmesi amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi sonucunda sosyal medya bağımlılığının yoksunluk, kontrolsüzlük/günlük yaşamı etkileme alt boyutları ve sosyal medya bağımlılığı toplam puanı ile sanal mağduriyet arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda sosyal medya bağımlılığının kontrolsüzlük/günlük yaşamı etkileme alt boyutu ile sanal zorbalık arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Ayrıca sanal zorbalığın ve sanal mağduriyetin yordanmasında sosyal medya bağımlılığının rolünü belirlemek amacıyla binominal lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı

puanının artması durumunda sanal zorba ve sanal mağdur olma ihtimallerinin arttığı görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar literatür ile benzerlik göstermektedir. Lee ve diğ. (2023)'inin Malezya'da tıp öğrencileri ile yaptıkları çalışmada sosyal medya bağımlılığı ile sanal mağduriyet arasında pozitif ilişki saptanmıştır. Taylan, Aydın ve Topal (2022) tarafından yapılan çalışmada ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olmasında etkili faktörler arasında sosyal medya kullanımı olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmaya göre Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medyayı çok fazla kullanan öğrenciler, sosyal medyayı hiç kullanmayanlara kıyasla daha fazla sanal zorba olma ihtimalini barındırmaktadır. Yapılan regresyon analizi sonucunda sosyal medya kullanım süresi arttıkça sanal zorba olma ihtimalinin de arttırdığı görülmüştür. Giordano, A. L, Prosek, E. A. ve Watson, J. C. (2021)'nin ergenlerle yaptıkları çalışmada, sosyal medya bağımlılığının sanal zorbalığı önemli ölçüde yordadığı sonucu elde edilmiştir. Otrar ve Ökte (2014) tarafından yapılan çalışmada öğrencilerin sosyal medya kullanımının artması ile zorbaca davranışlarda bulunma eğiliminde olmaları ve siber zorbalık vakalarının da arttığı belirtilmektedir. Demircan, Işık ve Gürhan (2022) tarafından üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve siber zorbalık arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık arasında pozitif yönlü orta bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yani öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı puanları arttıkça siber zorbalık puanlarının da arttığı tespit edilmiştir. Benzer olarak Bayhan (2020), çalışmasında sosyal medyayı kullanma oranları yükselmesine bağlı olarak siber zorbalık ve siber mağduriyetin arttığı sonucunu elde etmiştir.

Demir ve Seferoğlu (2016), benzer bir kavram olan internet bağımlılığı ile sanal zorbalık arasındaki ilişkiyi incelemiş ve sanal zorbalık ile internet bağımlılığı arasında pozitif yönde ve düşük düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Benzer şekilde ortaöğretim öğrencileri ile yapılan çalışmalarda internet bağımlılığının sanal zorbalık ile pozitif yönde ilişki gösterdiği görülmüştür (Cicioğlu, 2014; Çalışgan, 2013; Türkoğlu, 2013). Altundağ (2016) lise öğrencilerinde sanal zorbalık ve problemlili internet kullanımı ilişkisini incelemiş ve problemlili internet kullanımı ile sanal zorbalık ve sanal mağdur olma puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki tespit etmiştir.

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları vardır. Araştırma verileri Tokat ilinde devlete bağlı resmi okullar türlerinde öğrenim görmekte olan 303 lise öğrencisi ile sınırlıdır ve bu nedenle sonuçların genellenebilirliği sınırlıdır. Ayrıca çalışma grubu, sınıf düzeyi açısından eşit dağılım göstermekte fakat cinsiyet açısından kız ve erkek öğrenciler arasında eşit bir dağılım göstermemektedir. Kızın öğrenciler çalışma grubunun %6'sini, erkek öğrenciler ise %38'ini oluşturmaktadır. Bu nedenle yapılacak çalışmalarda farklı illerden öğrencilerden oluşan ve cinsiyet bakımından daha iyi tasarlanmış bir çalışma grubuyla araştırma yapılmalıdır.

Hem sosyal medya bağımlılığı hem sanal zorbalık özellikle ergenler arasında yaygın biçimde görülen problem alanlarından. Her ikisi de teknolojinin bilinçsiz kullanımı sonucunda ortaya çıkmaktadır. O halde sosyal medya bağımlılığının ve sanal zorbalığın önüne geçilebilmesi için bu tür araçların öğrenciler tarafından amaçlı kullanım bilinci verilmeli ve bilinçsiz kullanıldığında ne tür olumsuzluklara neden olduğu üzerinde durulmalıdır. Öğrencilerin ihtiyacı olan denetimi sağlayabilme noktasında öğretmen ve velilere farkındalık çalışmaları düzenlenmelidir. Ayrıca sanal zorbalık konusunda yapılacak çalışmalarda sadece zorbalığa maruz kalan sanal mağdurlar değil zorbalığı yapan sanal zorba öğrencilerin de yer alması gerektiği araştırma bulgularında görülmektedir.

Kaynakça

- Aksaray, S. (2011). Siber zorbalık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 405-432.
- Ayas, T. & Horzum, M.B. (2010). Sanal zorba/kurban ölçek geliştirme çalışması. Akademik Bakış. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi* 19,1-17.
- Ayas, T. (2014). Depresyon, anksiyete ve cinsiyet değişkenlerine göre sanal zorbalığa maruz kalma düzeylerinin yordanması. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying* 1, 1-17.
- Balcı, Ş. & Baloğlu, E. (2018). Sosyal medya bağımlılığı ile depresyon arasındaki ilişki: "üniversite gençliği üzerine bir saha araştırması. *İletişim*, 29, 209-233.
- Balcı, Ş. & Gölcü, A. (2013). Facebook Addiction Among University Students İn Turkey: Selçuk

Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Sanal Zorba ve Mağdur Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

- University Example. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 34, 255-278.
- Bayhan, V. (2020). Z kuşağı lise gençlerinde sosyal medya bağımlılığı ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri. *İlahiyat akademi Dergisi*, 12, 117-144.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L. & Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*, 26(5), 1128-1135.
- Carroll, D. C. (2008). *Cyber bullying and victimization*. Psychosocial Characteristics of Bullies, Victims, and Bully/Victims.
- Cicioğlu, M. (2014). *Öğrencilerin problemleri internet kullanımı ve siber zorbalık davranışlarına ilişkin görüşleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Çalışgan, H. (2013). *İlköğretim öğrencilerin internet bağımlılığı ve siber zorbalık*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Çiftçi, H. (2018). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(4).
- Demir, Ö. & Seferoğlu, S. S. (2016). Bilgi okuryazarlığı, internet bağımlılığı, sanal aylıklık ve çeşitli diğer değişkenlerin sanal zorbalık ile ilişkisinin incelenmesi. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 3(1), 1-26.
- Demircan, Ü., Işık, M. & Gürhan, N. (2022). Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve siber zorbalık arasındaki ilişki. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11 (2), 596-609.
- Deniz, L. & Gürültü, E. (2018). Lise Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılıkları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(2), 355-367.
- Echeburua, E. & Corral, P. (2010). Addiction to new technologies and to online social networking in young people: A new challenge. *Adicciones*, 22, 91-95.
- Fırat, N. & Barut, Y. (2018). Sosyal medya bağımlılığı ölçeği (SMBÖ)'nin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *International Journal of Human Science*, 15(4), 2458-9489. <http://orcid.org/0000-0002-6685-8734>.
- Footy, M., Samara, M. & Carlbring, P. (2015). A Review of cyberbullying and suggestions for online psychological therapy. *Internet Interventions*, 235-242.

- Giordano, A. L, Prosek, E. A. & Watson, J. C. (2021). Understanding adolescent cyberbullies: exploring social media addiction and psychological factors. *Journal of Child and Adolescent Counseling*, 42-45.
- Griffiths, M. D. (2012). Facebook addiction: concerns, criticism and recommendations: a response to andreasen and colleagues. *Psychological Reports*, 110 (2), 518-520.
- Hayes, A. F. (2017). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. Guilford publications.
- Hazar, M. (2011). Sosyal Medya Bağımlılığı-Bir Alan Çalışması İletişim. *İletişim: Kuram ve Araştırma Dergisi*, 32, 151-177.
- Horzum, M. B. & Ayas, T. (2011). Ortaöğretim öğrencilerinin sanal zorba ve sanal mağdur olma düzeylerinin okul türü ve cinsiyet açısından incelenmesi. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 10 (20) , 139-159.
- Kalkan, M. ve Kaygusuz, C. (2013). *İnternet bağımlılığı sorunlar ve çözümler*. Ankara: Anı Yayınları.
- Kocaşahan, N. (2012). *Lise ve üniversite öğrencilerinde akran zorbalığı ve sanal zorbalık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Kuss, D. J. & Griffiths, M. D. (2011). Addiction to social networks on the internet: a literature review of empirical research. *International Journal of Environmental and Public Health*, 8, 3528-3552.
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2017). Social networking sites and addiction: Ten lessons learned. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(3), 311. doi:10.3390/ijerph14030311.
- Lee, M.H.L., Kaur, M., Shaker, V., Yee, A., Sham, R. & Siau, C.A (2023). Cyberbullying, Social Media Addiction and Associations with Depression, Anxiety, and Stress among Medical Students in Malaysia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(4), 3136.
- Mason, K. L. (2008). Cyberbullying: A preliminary assessment for school personnel. *Psychology in the Schools*, 45(4):323-348.
- McMillan, J. H., and Schumacher, S. (2010). *Research in Education: Evidence-Based Inquiry*, MyEducationLab Series. Pearson.

Lise Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ile Sanal Zorba ve Mağdur Olma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

- Nixon, C. L. (2014). Current perspectives: the impact of cyberbullying on adolescent health. *Adolescent Health, Medicine and Therapeutics*, 5, 143-158.
- Otrar, M. & Ökte, A. (2014). Öğrencilerin zorbalık eğilimleri ile sosyal medya tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi Journal of Research in Education and Teaching*, 3(3), 135-144.
- Özbay, A. (2017). *Sanal Zorbalığa Maruz Kalan Ergenlerin Çözüm Odaklı Kısa Süreli Terapi Yönelimli Psikoeğitim Programının Psikolojik Belirtiler Ve Sanal Mağduriyete Etkisi*. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Özdamar K. (2001). *Örnekleme yöntemleri, SPSS ile biyoistatistik*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9), 583-590.
- Smith, P. K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S. & Tippett, N. (2008). Cyberbullying: its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(4), 376-385.
- Taylan, H. H., Aydın, F. & Topal, M. (2017). Ortaokul öğrencilerinin sanal zorba olma durumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Sakarya ili örneği. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(1), 41-59.
- Türkoğlu, S. (2013). *Ergenlerin problemleri internet kullanımları ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Zhu, C., Huang, S., Evans, R. and Zhang, W. (2021). Cyberbullying among adolescents and children: A comprehensive review of the global situation, risk factors, and preventive measures. *Front. Public Health* 2021, 9, 634909.

Sosyal Medya Fenomenlerine Bağlanmışlık ile Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişki

Tuğçe PEKER AKMAN¹, Melek DEMİR²

Özet: Bu çalışmada sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın çalışma grubunu Giresun ve Samsun ilinde öğrenim gören 379 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Televizyon Programlarına Bağımlılık Ölçeği, Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısından ve Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) yararlanılmıştır. Analizler sonucunda sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter anne ve algılanan helikopter baba tutumları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlığın alt boyutlarından moda, taklit eme, arzulama ve özel eşyalara sahip olmanın cinsiyete göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Algılanan helikopter anne tutumunun ve algılanan helikopter baba tutumunun da cinsiyete göre anlamlı bir farklılık oluşturduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bağlanmışlık, fenomen, helikopter ebeveyn, sosyal medya

---

¹ Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, tugcepeker92@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7836-108X

² Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık ABD, mkalkan@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1280-5952

The Relationship Between Attachment to Social Media Influencers and Perceived Helicopter Parenting Attitudes

Abstract: Purpose of this study is to examine the relationship between attachment to social media influencers and perceived helicopter parenting attitudes. The study group consists of 379 high school students in Giresun and Samsun provinces. TV Program Connectedness Scale, Helicopter Parent Attitudes Scale, and Personal Information Form were used to collect data. Pearson's correlation coefficient and Multivariate Analysis of Variance (MANOVA) were used for data analysis. The analyses revealed that there were significant positive correlations between attachment to social media influencers and perceived helicopter parenting attitudes. It was also found that the sub-dimensions of attachment to social media influencers, such as following fashion, imitation, desire, and possession of personal belongings, created significant gender differences. In addition, significant gender differences were observed in perceived helicopter mother and perceived helicopter father attitudes.

Keywords: Attachment, influencer, helicopter parent, social media

Giriş

Teknolojik gelişmelerin ve dijitalleşmenin hızla arttığı dünyamızda sosyal medya kullanımı da artış göstermektedir. TÜİK verileri incelendiğinde 16-24 yaş arasındaki bireylerin internet kullanımının 2020 yılında %93 olduğu görülürken 2021 yılında bu oranın %97.1 olduğu tespit edilmiştir (TÜİK, 2022). Benzer olarak Amerika'da yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre 13-17 yaş aralığındaki bireylerin en çok tercih ettikleri sosyal medya hesaplarının Youtube, Instagram ve Snapchat olduğu ifade edilmektedir (Anderson ve Jiang, 2018).

Teknoloji kullanımının gençler arasında hızla arttığını ve bireylerin hayatlarını yeniden şekillendirdiğini ifade eden Kalkan ve Kaygusuz (2013) gelişim dönemi nedeniyle özellikle ergenlik dönemindeki bireylerin duygusal dalgalanmalar, kimlik bunalımı yaşadığını, sosyalleşme ihtiyacı duyduğunu ve bu nedenle teknolojiyi bir araç olarak kullandıklarını belirtmektedir. Bu psikolojik ruh hali içerisinde başlayan teknoloji kullanımı bireyin aile ve sosyal hayatını da olumsuz yönde etkileyerek ergenin hayatında ve önemli yaşam alanlarında sıkıntılara yol açabilmektedir (Odacı ve Çikrıkci, 2017; Shaw ve Black, 2008). Çok sayıda ülkede ergenlik dönemindeki bireylerin internet kullanımına yönelik yapılan araştırmalar ergenler arasında internet kullanımının hızlı arttığını ve risk oluşturduğunu göstermektedir (Kuss, Griffiths, Karila ve Billieux, 2014; Şenel ve Çakmak Tolan, 2022). Kokka, Mourikis, Nicolaides, Darviri, Chrousos, Kanaka-Gantenbein ve Bacopoulou (2021) yapmış oldukları araştırma sonucunda ergen uykusu ile problemlerli internet kullanımı arasında negatif bir ilişki olduğunu tespit etmiştir. Aynı araştırmada problemlerli internet kullanımının uyku kalitesini ve miktarını etkilediği ve uykusuzluk semptomlarını tetiklediği bulunmuştur. Problemlerli internet kullanımı özellikle ergen ve gençlerde işlev bozukluklarına ve istenmeyen sonuçlara yol açabildiği ifade edilmektedir (Saletti, Van den Broucke ve Chau, 2021). Siber zorbalık ile problemlerli internet kullanımı arasında pozitif yönde, problemlerli internet kullanımı ile duygusal zeka arasında negatif yönde anlamlı ilişki olduğunu tespit eden Yudes, Rey ve Extremera (2022), bu ilişkinin kızlarda daha güçlü olduğunu ifade etmektedir.

Kaess, Durkee, Brunner, Carli, Parzer, Wasserman vd. (2014)'nin yaş ortalaması 14.9 olan 11 Avrupa ülkesindeki ergen bireylerle gerçekleştirdiği araştırma sonucuna göre internet bağımlılığı yaygınlığının %4.2, sorunlu internet kullanımı yaygınlığının ise %13.4 olduğu ifade edilmektedir. Benzer şekilde Tsitsika, Janikian, Schoenmakers, Tzavela, Ólafsson, Wójcik vd. (2014) 13284 ergen bireyle gerçekleştirdikleri araştırmada internet bağımlılığı yaygınlığının %1.2, internet bağımlılığı riskinin ise %12.7 olduğunu tespit etmişlerdir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre ise internet kullanım verileri incelendiğinde ergenlerde internet kullanım oranının %97.1 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022).

Ergenlik dönemindeki bireyler rahatlamak, eğlenmek ve etkileşim kurmak amacıyla interneti kullanırken aynı zamanda sorunlarından kaçmak, gerçek hayatta karşı karşıya kaldıkları sıkıntılı durumlarla yüzleşmemek gibi nedenlerle de kullanmaktadır (Canoğulları ve Güçray, 2014). Geliştirici olmayan bir şekilde internette zaman geçirme gencin hayatını olumsuz yönde etkilemekte ve bireyi bağımlı hale getirmektedir (Ayas, Çakır ve Horzum, 2011). Özellikle son zamanlarda sıklıkla gündemde olan influencer (sosyal medya fenomenleri) yaşantıları ergenlik dönemindeki bireyler için cezbedici bir hal almaktadır (Yaylagül, 2017). Influence kelimesi Dictionary (T.Y.) online sözlüğünde "pek çok insanı sosyal medya ya da geleneksel medya aracılığıyla etkileme gücüne sahip kişi" olarak tanımlanmaktadır. Günümüzde sosyal medya platformlarındaki ünlüler fenomen olarak adlandırılmakta ve paylaştıkları videoların, paylaşımların düzenli olarak izlenmesi takipçi sayılarının artmasına ve daha fazla kişiye ulaşmalarına yol açmaktadır. Birçok genç tarafından takip edilen fenomenlerin gençler üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri de olabilmektedir.

Büyüme ve gelişme çağında bireyler, ailelerinden gözlemledikleri davranışları öğrenmekte ve bu davranışları içselleştirmektedir. Aile ortamında geçerli olan değerler, ailenin kişilik yapısını oluşturmakta ve bireyler bu değerleri ilişkilerinde esas almaktadır. Fenomenlere ve internete çok fazla yönelmede anne, baba ve çocuk arasındaki ilişki ve anne baba tutumunun önemli bir etken olduğu araştırmalar ve gözlemler sonucu ortaya konulmuş ve araştırmacılar bu konuya dikkat çekmişlerdir. (Lee ve Chae, 2007; Li, Garland ve Howard, 2014; Xu, Shen, Yan, Hu, Yang, Wang vd., 2014; Xiuqin, Huimin, Mengchen, Jinan, Ying ve Ran, 2010). Araştırmalar ailelerin çocuğa ilgisizliği, ceza vermesi, daha az destek ve sevgi

vermesi aile iletişimi kurmasında güçlük çeken çocukların internet bağımlısı olmaya yatkın olduklarını ortaya koymuştur (Lam, Peng, Mai ve Jing, 2009; Yen, Yen, Chen, Chen ve Ko, 2007; Xiuqin vd., 2010). Tam tersi aile içinde güven ortamının sağlanmasının ve iletişimin güçlü olmasının ergenlerin internet kullanımını azalttığını ortaya koyan çalışmaların da olduğu görülmektedir (Cho ve Cheon 2005; Lei ve Wu, 2007). Aile içindeki güven ortamının sağlanması konusunda ebeveynlerin sorumlulukları bulunmaktadır. Ebeveynlerin ailenin bir üyesi olarak ergenlere karşı tutumları ailedeki güven ortamının sağlanmasında etkili olan unsurlardan biridir.

Ebeveyn tutumlarına yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde helikopter ebeveynlik kavramı göze çarpmakta ve bu ebeveynlerin ön plana çıkan özelliklerinin çocuklarından yüksek başarı beklentileri ve çocuklarını hayatlarının ilgi odağı yapmaları olduğu görülmektedir (Odenweller, Booth Butterfield ve Weber, 2014). Helikopter ebeveyn tutumuna sahip bireyler çocuklarının sürekli bir şeyleri eksik yapabileme ihtimallerini düşündüklerinden son derece kaygılıdır ve çocuklarının yapabilecekleri işleri dahi onun yerine yapma, çocuğun okul hayatı ile ilgili sorunlarda rahatsızlık verecek derecede ilgilenme gibi davranışlar sergilemektedirler (Kalkan ve Odacı, 2007; Bradley-Geist ve Olson-Buchanan, 2014). Helikopter ebeveyn tutumu ile büyüyen çocukların ilerleyen yaşlarda daha çok duygusal sorunlar yaşadıkları, yetişkin yaşamlarında tolerans eşiklerinin düşük olduğu, kendilerini ifade etme becerilerinin zayıf ve küçük sorunlar karşısında bile mücadele etme becerilerinin gelişmediği gözlenmiştir (Kouros vd., 2017; Ungar, 2009).

Literatürde ergenlerin sosyal medya ve teknoloji bağımlıkları incelendiğinde sağlıklı anne baba tutumunun olmadığı ailelerde bireylerin daha fazla internete yöneldiği ve kendilerini sosyal ağlarda ifade etmeyi tercih ettikleri görülmektedir (Campanelli, 2009; High ve Caplan, 2009). Ailesi ile iletişim kuramayan, etkin zaman geçiremeyen ve tutarsız davranışlarla karşı karşıya kalan bireylerin daha fazla sosyal medyaya yöneldikleri ifade edilmektedir (Campanelli, 2009). Tahtcher ve Goolam (2005) yapmış oldukları araştırma sonucunda sosyal beceri eksikliği ve sosyal destek değişkenlerinin teknoloji ve sosyal medya bağımlılığı için risk faktörü olduğunu ve yetersiz sosyal desteğe sahip olduğunu düşünen

bireylerin yalnızlık duygularıyla mücadele etmek için farklı arayışlara yöneldiklerini ifade etmişlerdir.

Ergenlik döneminde ailesinden yeterli sosyal desteği alamayan bireylerin kişilerarası ilişkilerinde mutsuzluk yaşadığı ve bunun sonucunda yapay bir sosyal destek ağı olan sanal dünyaya yöneldiği ifade edilmektedir (Caplan, 2002). Gereğinden fazla kontrol altında tutmaya çalışma davranışı sonucunda ergenlerde baskı hissettiren anne baba tutumlarının bireylerin sosyal medya fenomenlerine bağımlılığını etkileyeceği düşünüldüğünden bu çalışma kapsamında lise öğrencilerinin sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlıkları ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Sosyal medya kullanımının gençler üzerinde hızla yaygınlaştığı ve buna bağlı olarak ortaya çıkabilecek sorun alanlarının da incelenmesi ve takip edilmesinin önemli olduğu ifade edilmektedir (Deniz ve Gürültü, 2018). Bireylerin internete ve sosyal medya hesaplarında daha fazla vakit geçirmesinde ebeveyn ve ergen arasındaki ilişkinin önemli bir etken olduğu araştırmalar tarafından ortaya konulmaktadır (Xu vd., 2014; Xiuqin vd., 2010). Özellikle fenomenlerin hayatları ergenlik dönemindeki bireyler için daha çekici hale gelmekte ve bireyler fenomenlerin yaptıkları paylaşımları takip etmektedir (Yaylagül, 2017). Literatürde gençler üzerinde etkisi olduğu düşünülen fenomen yaşantılarına yönelik çalışmaların sayısının sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışmadan elde edilecek sonuçların bir taraftan bu konuya yönelik literatüre katkıda bulunacağı ve gelecek çalışmalara katkı sağlayacağı, diğer taraftan psikolojik danışma uygulamalarında ve öğrencilere dönük okullarda yapılacak psikoeğitim çalışmalarında göz önünde bulundurulabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın amacı sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırma problemleri şu şekilde belirlenmiştir:

1. Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişki cinsiyete göre anlamlı fark göstermekte midir?

Yöntem

Bu bölümde araştırma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizine yönelik izlenen işlemsel yollar hakkında bilgi verilmektedir.

Araştırma Modeli

Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışma nicel araştırma yaklaşımlarından ilişkisel ve betimsel tarama modeli kullanılarak tasarlanmıştır.

Araştırma Grubu

Bu çalışmanın araştırma grubunu Giresun ve Samsun ilindeki liselerde öğrenim gören 379 lise öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında çalışmaya katılan gönüllü öğrencilerin 197'si (%52) kadın, 182'si (%48) erkektir. Sınıf düzeyi açısından bakıldığında 89 öğrencinin dokuzuncu sınıf (%23.5), 120 öğrencinin onuncu sınıf (%31.7), 132 öğrencinin on birinci sınıf (%34.8) ve 38 öğrencinin on ikinci sınıf (%10) olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında Televizyon Programlarına Bağımlılık Ölçeği, Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği (AHETÖ) ve araştırmaya katılan bireylerin demografik bilgilerinin yer aldığı Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Kullanılan formlara ilişkin detaylar aşağıda sunulmaktadır.

Televizyon Programlarına Bağımlılık Ölçeği (Sosyal Medya Fenomenlerine Bağlanmışlık Uyarlaması)

Russell, Norman ve Heckler (2004) tarafından geliştirilmiş olan ölçek 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin Türkçe'ye ve sosyal medya fenomenlerine uyarlanmış hali Yaylagül (2017) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçme aracı; kaçış, moda, taklit etme, modelleme, arzulama ve özel eşyalara sahip olma şeklinde altı alt boyuttan oluşmaktadır. 5'li likert tipi derecelendirmeye sahip ölçme aracının iç tutarlılık katsayısı .87 olarak tespit edilmiştir (Yaylagül, 2017). Bu çalışma kapsamında ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .86 bulunmuştur. Ölçekten alınan yüksek puanlar fenomenlere bağlanmışlığın yüksek olduğunu

göstermektedir. Ölçekten örnek madde “sosyal medyada takip ettiğim kişilerin videolarını izlemek/fotoğraflarına bakmak günün sorunlarını unutmamda bana yardımcı olur” şeklindedir.

Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği (AHETÖ)

Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği, çocukların ve yetişkinlerin anne ve babalarından algıladıkları aşırı koruma ve müdahale ile karakterize olmuş tutumlarını belirlemek amacıyla Yılmaz (2019) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek anne ve baba olarak iki ayrı formda cevapların işaretlenebileceği şekilde düzenlenmiştir. Ölçek 25 maddeden ve 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlar; etik ve ahlaki konularda helikopterlik, akademik/okul yaşamı konularında helikopterlik, temel güven ve yaşam becerileri konusunda helikopterlik ve duygusal-kişisel yaşam alanında helikopterlik şeklindedir. Ölçme aracı 4'lü likert tipi derecelendirmeye sahiptir. Helikopter anne ölçeğine ait iç tutarlılık katsayısı .85, helikopter baba ölçeğine ait iç tutarlılık katsayısı ise .83 olarak hesaplanmıştır (Yılmaz, 2019). Bu çalışma kapsamında helikopter anne ölçeğine ait iç tutarlılık katsayısı .87, helikopter baba ölçeğine ait iç tutarlılık katsayısı ise .85 olarak bulunmuştur. Ölçekten örnek madde “Okul notlarım için benden daha çok o kaygılanırdı” şeklindedir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri Giresun ve Samsun ilindeki liselerde öğrenim gören öğrencilerden elde edilmiştir. Öğrencilerin gönüllülük esasına göre çalışmaya katılmalarına özen gösterilmiş olup verilerin toplandığı okulların idarecilerinden izin alınmıştır. Öğrencilere ders dönemi içerisinde ölçme araçları dağıtılarak toplanan veriler için gerekli etik kurul izni Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu tarafından 2023-1257 karar sayısı ile 27.01.2023 tarihinde verilmiştir.

İşlem ve Verilerin Analizi

Field (2013) araştırmada istatistiksel analizlere başlamadan önce verilerin kontrol edilmesi ve varsayımların karşılanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu doğrultuda ilk olarak kayıp değer analizi, uç değer analizi ve normal dağılım analizi gerçekleştirilmiştir. Araştırma bulgularında kayıp verilerin ve uç değerlerin olmadığı tespit edilmiş ve verilerin normal

dağılım sergilediği gözlenmiştir (Tablo 1). Verilerin analizini gerçekleştirmek amacıyla SPSS 20.0 paket programından yararlanılmış, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı ve Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) kullanılmıştır.

Tablo 1. Ölçme Araçlarına İlişkin Basıklık ve Çarpıklık Katsayıları

	N	Min.	Mak.	Ort.	Std. Sapma	Çarpıklık		Basıklık	
						Değer	Hata	Değer	Hata
Fenomene Bağlanmışlık	379	16.00	65.00	33.45	9.76	.46	.13	-.06	.25
Helikopter Anne Tutumu	379	21.00	81.00	46.50	10.92	.40	.13	-.32	.25
Helikopter Baba Tutumu	379	21.00	81.00	40.90	9.94	.51	.13	.48	.25

Bulgular

Verilerin analizinde değişkenler arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısından faydalanılmıştır. Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini tespit etmek amacıyla Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) kullanılmıştır.

Alt Problem 1: Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon katsayıları kullanılmış ve sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Sosyal Medya Fenomenlerine Bağlanmışlık ile Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Fenomene Bağlanmışlık	1								
2. Kaçış	.73**	1							
3. Moda	.64**	.32**	1						

Tablo 2 devamı. Sosyal Medya Fenomenlerine Bağlanmışlık ile Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkiye Ait Korelasyon Analizi Sonuçları

4. Taklit Etme	.71**	.41**	.24**	1					
5. Modelleme	.75**	.43**	.32**	.56**	1				
6. Arzulama	.72**	.40**	.36**	.44**	.47**	1			
7. Özel Eşya Sahip Olma	.63**	.34**	.32**	.33**	.44**	.41**	1		
8. Helikopter Anne Tutumu	.27**	.12*	.08	.24**	.28**	.29**	.14**	1	
9. Helikopter Baba Tutumu	.22**	.11*	.10	.17**	.23**	.22**	.12*	.72**	1

N = 379, **p < .01, *p < .05

Tablo 2 incelendiğinde sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile helikopter anne tutumu ($r = .27, p < .01$) arasında ve sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile helikopter baba tutumu ($r = .22, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür.

Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık alt boyutlarından kaçış ile helikopter anne tutumu ($r = .12, p < .05$) arasında, taklit etme ile helikopter anne tutumu ($r = .24, p < .01$) arasında, modelleme ile helikopter anne tutumu ($r = .28, p < .01$) arasında, arzulama ile helikopter anne tutumu ($r = .29, p < .01$) arasında ve özel eşyalara sahip olma ile helikopter anne tutumu ($r = .14, p < .01$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık alt boyutlarından kaçış ile helikopter baba tutumu arasında ($r = .11, p < .05$), taklit etme ile helikopter baba tutumu ($r = .17, p < .01$) arasında, modelleme ile helikopter baba tutumu ($r = .23, p < .01$) arasında, arzulama ile helikopter baba tutumu ($r = .22, p < .01$) arasında ve özel eşyalara sahip olma ile helikopter baba tutumu ($r = .12, p < .05$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.

Alt Problem 2: Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişki cinsiyete göre anlamlı fark göstermekte midir?

Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığını tespit etmek amacıyla Çok Değişkenli Varyans Analizi (MANOVA) tekniğinden faydalanılmıştır. MANOVA testine ilişkin sonuçlar Tablo 3'de gösterilmektedir.

Tablo 3. Cinsiyetin sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişki üzerindeki etkisini açıklayan MANOVA testi sonuçları

Değişken	Varyans Kaynağı	N	M	SS	Sd	F	p	η^2
Fenomen	Kadın	197	34.12	9.57	1-376	1.76	.185	.005
	Erkek	181	32.79	9.94				
Kaçış	Kadın	197	7.47	2.94	1-376	.001	.979	.000
	Erkek	181	7.48	2.96				
Moda	Kadın	197	7.95	2.69	1-376	67.81	.000*	.153
	Erkek	181	5.82	2.30				
Taklit	Kadın	197	4.94	2.15	1-376	5.84	.016*	.015
	Erkek	181	5.52	2.52				
Model	Kadın	197	5.30	2.15	1-376	.376	.540	.001
	Erkek	181	5.44	2.18				
Arzu	Kadın	197	4.71	1.96	1-376	4.70	.031*	.012
	Erkek	181	5.17	2.17				
Özel	Kadın	197	3.75	1.76	1-376	4.80	.029*	.013
	Erkek	181	3.36	1.66				
HeliAn	Kadın	197	44.93	11.01	1-376	8.53	.004*	.022
	Erkek	181	48.18	10.62				
HeliBa	Kadın	197	39.75	9.97	1-376	5.42	.020*	.014
	Erkek	181	42.12	9.80				

($\lambda=.735$, $F(16.66)=8.00$, $p=.000$; $p<.05$; $\eta^2:.265$; Taklit: Taklit etme, Model: Modelleme, Arzu:

Arzulama, Özel: Özel eşyalara sahip olma, HeliAn: Helikopter anne tutumu, HeliBa: Helikopter baba tutumu)

Manova testi sonuçları incelendiğinde cinsiyetin sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişkide anlamlı bir etkisinin olduğu görülmektedir ($\lambda=.735$, $F(16.66)=8.00$, $p=.000$ $p<.05$).

Tablo 3 değerlendirildiğinde fenomenlere bağlanmışlık toplam puanı [$F(1-376) = .185$, $p>.05$], fenomenlere bağlanmışlık alt boyutlarından kaçış [$F(1-376) = .979$, $p>.05$] ve modelleme puanları [$F(1-376) = .540$, $p>.05$] cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Fenomenlere bağlanmışlık alt boyutlarından moda [$F(1-376) = .000$, $p<.05$], taklit etme [$F(1-376) = .016$, $p<.05$], arzulama [$F(1-376) = .031$, $p<.05$], özel eşyalara sahip olma [$F(1-376) = .029$, $p<.05$] puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Aynı zamanda algılanan helikopter anne tutumu [$F(1-376) = .004$, $p<.05$] ve algılanan helikopter baba tutumu [$F(1-376) = .020$, $p<.05$] da cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Buna göre kız öğrencilerinin fenomenlere bağlanmışlık alt boyutlarından moda ve özel eşyalara sahip olma puanlarının

erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkek öğrencilerin fenomenlere bağlanmışlık alt boyutlarından taklit etme ve arzulama puanları ile algılanan helikopter anne ve algılanan helikopter baba tutumları puanları kız öğrencilere göre daha yüksektir.

Etki büyüklüğü açısından değerlendirildiğinde taklit etme, arzulama, özel eşyalara sahip olma alt boyutları ile algılanan helikopter anne ve algılanan helikopter baba tutumlarının etki büyüklüğü değerlerinin sırasıyla .015, .012, .013, .022 ve .014 olduğu tespit edilmiş ve bu etkinin küçük bir etki olduğu görülmektedir. Moda alt boyutunun etki büyüklüğünün ise .153 olduğu görülmüştür. Elde edilen bu değer geniş bir etki olarak değerlendirilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Teknoloji kullanımı, internette ve sosyal medyada geçirilen süre son yıllarda özellikle ergenlik dönemindeki bireyler arasında hızla yaygınlaşmaktadır (Johansson ve Göttestam, 2004). Ergenlik döneminde bireylerin yaşam biçimleri yeniden şekillenmekte ve bireyler duygusal dalgalanmalarla mücadele etmektedir (Odacı ve Çikrıkci, 2017). Ergenlik dönemindeki bireyin kendisini iyi ifade edebilmesinde, kendisine inanmasında ve güvenmesinde ebeveyn tutumlarının önemli bir yeri olduğunu ifade eden Çalışkan ve Özbay (2015) güven verici aile ortamı sağlanmadığında bireylerin sosyal medyaya ve dijital oyunlara yöneldiğini belirtmektedir.

Lise öğrencilerinin sosyal medya fenomenlerine bağlanışlıkları ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelendiği bu araştırmada, sosyal medya fenomenlerine bağlanışlık ile algılanan helikopter anne tutumu ve algılanan helikopter baba tutumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmadan elde edilen bu sonuca göre anneden ve babadan algılanan helikopter ebeveyn tutumu yükseldikçe lise öğrencilerinin sosyal medya fenomenlerine bağlanışlıklarının yükseleceği görülmektedir. Benzer şekilde Canoğulları ve Güçray (2014) internette fazla vakit geçiren bireylerin anne ve babalarını daha kontrolcü algıladıkları sonucuna ulaşmıştır. Literatür incelendiğinde birçok araştırma sonucunda aile içinde kısıtlama ve kontrol hakim

olduğunda bağımlılığının ve bağlanmanın arttığı görülmektedir (Lee ve Chae, 2007; Lei ve Wu, 2007). Baskıcı ve kontrolcü ailelerde yetişen bireyler, duygularını paylaşabilecekleri bir ortama sahip olmadıkları için sosyal ağlara ve fenomen yaşantılarına daha fazla özenmekte ve bu yaşantıları daha fazla takip etmektedir. Bu durum bireylerin kendi hayatlarından mutsuz olmasına ve fenomenlerin yaşantısına özenmesine yol açmakta ve ailelerinden uzaklaşmalarına neden olmaktadır.

Amerikalı genç yetişkin ebeveynlerle yaptıkları çalışma sonucunda, helikopter ebeveyn tutumuna sahip olmanın çocuklarda daha fazla oyun ve sosyal medya bağımlılığı artırdığını tespit eden Hwang, Jung, Ko ve Zhang (2022), helikopter ebeveynliğin aynı zamanda ruh sağlığı problemleri üzerinde de etkili olduğunu ifade etmektedir. Arslan (2015), sağlıklı bir birey olmanın temel özelliklerinden birinin yeterli duygusuna sahip olmak gerektiğini belirtmekte ve helikopter ebeveyn tutumu sergileyen anne babaların çocuklarına problemlerle tek başına mücadele edemeyecekleri, tek başına bir şey yapamayacakları ve yetersiz bir birey oldukları mesajını vermektedir. Bu durum bireylerin ailelerinden uzaklaşmalarına ve sosyal medyaya yönelmelerine neden olmaktadır. Çocuklar bu şekilde sosyal ağlarda kendilerini ifade etmeyi tercih etmektedir (Campanelli, 2009; High ve Caplan, 2009)

Araştırma sonucunda sosyal medya fenomenlerine bağlanışlığın cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği, sosyal medya fenomenlerine bağlanışlık alt boyutlarından moda, taklit etme, arzulama ve özel eşyalara sahip olmanın cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Moda ve özel eşyalara sahip olma alt boyutlarının kadınlarda erkeklere göre daha yüksek olduğu, taklit etme ve arzulama alt boyutunun ise erkeklerde kadınlara göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Benzer şekilde Balcı, Bekiroğlu ve Delal (2020) sevilen medya karakteri ile kurulan davranışsal ve duygusal bağın cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini gözlemiştir. Balcı ve Demir (2018) yaptıkları araştırma sonucunda, kadın ve erkek katılımcıların ünlü kişilere karşı duygusal bağın birbirine yakın olduğunu anlamlı bir farklılık oluşturmadığını ifade etmektedir. Bireylerin sosyal medya platformlarından instagram üzerinden satın alma davranışlarını inceleyen Özeltürkay, Bozyiğit ve Gülmez (2017), kadınların erkeklere göre daha fazla alışveriş

yaptıklarını tespit etmiştir. Bu durum kadınların erkeklere göre modayı daha fazla takip etmeleri ve alışverişe daha fazla düşkün olmaları ile açıklanabilir.

Sosyal medya ve tüketim ilişkisini araştıran Akyazı (2019) ünlü kişilerin toplumdaki bireyler özellikle gençler tarafından rol model alındığını, giydikleri kıyafetlerden kullandıkları eşyalara kadar yakından takip edildiklerini belirtmektedir. Duke Üniversitesinde 12 tane erkek maymunla yapılan bir araştırmada, maymunların ünlülere duyduğu hayranlık araştırılmıştır. Susamış maymunlara 2 seçenek sunulmuş ve birinde en sevdikleri içecek, diğerinde ise bir bilgisayar ekranında sürüde popüler olan maymunun resmi gösterilmiştir. Maymunlar resimlere bakmayı tercih etmişlerdir. Bu durumun popülerlik, güç ve çekicilikten kaynaklandığı belirtilmektedir (Alniak, 2016).

Araştırmanın bir diğer sonucunda ise algılanan helikopter anne tutumu ve algılanan helikopter baba tutumunun cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve algılanan helikopter anne ve baba tutumunun erkeklerde kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlara göre anne ve babaların erkek çocuklara daha fazla helikopter tutum sergilediği görülmektedir. Yılmaz (2020) Türkiye’de helikopter ebeveynlik eğilimi ve helikopter ebeveynlerin özelliklerini incelediği araştırmasında, kız öğrencilerin %28.4’ünün, erkek öğrencilerin ise %16.2’sinin ebeveynlerinin helikopter tutum sergilediklerini ifade etmektedir. Aynı zamanda Yılmaz (2020) algılanan helikopter ebeveyn tutumlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediğini belirtmektedir. Araştırmadan elde edilen sonuçtan farklı olarak McGinley (2018) algılanan helikopter ebeveyn tutumlarının cinsiyete göre farklılık oluşturmadığını gözlemiştir. Okray (2016), algılanan helikopter ebeveyn tutumunun cinsiyete göre değişiklik gösterdiğini ve erkeklerin kadınlara göre ailelerini helikopter ebeveyn olarak daha yüksek düzeyde algıladıklarını tespit etmiştir. Araştırma sonuçlarındaki farklılığının örneklem grubundaki farklılıklardan, ebeveynlerin sosyo-ekonomik statülerinden ve eğitim durumlarından da kaynaklanabileceği gibi Türk aile yapısının çocuk üzerindeki etkisinin önemini de göstermektedir.

Bu araştırma örneklem olarak Giresun ve Samsun ilinde öğrenim gören 379 lise öğrencisi ile; yöntem olarak nicel araştırma yöntemlerinden biri olan betimsel tarama modeli

ile sınırlıdır. Bu araştırmada elde edilen sonuçlara ilişkin gelecek araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

- Helikopter ebeveyn tutumlarının çocuklar üzerindeki etkisini fark ettirmek için anne babalara helikopter ebeveynlik ve çocuklar üzerindeki etkileri gibi konularda seminerler düzenlenebilir.
- Sosyal medyada geçirilen süreyi kısaltmak amacıyla aile içerisinde dijital detoks günleri planlanabilir. Böylece sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık düzeylerinin düşürülmesine katkı sunulabilir.
- Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ve algılanan helikopter ebeveyn tutumları ile ilişkisi olacağı düşünülen kavramlar (öz-yeterlik, sosyal kaygı, duygusal özerklik gibi) araştırmalara dahil edilerek literatüre katkı sunulabilir.
- Farklı illerde ve farklı kademedeki öğrenciler ile benzer araştırmalar yürütülebilir, nitel araştırma yöntemleriyle yapılacak araştırmalarda sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlık ile algılanan helikopter ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin boyutları ve nedenleri ayrıntılı şekilde ele alınabilir.

Kaynakça

- Akyazı, A. (2019). Sosyal medya ve tüketim ilişkisi: Popüler ünlülerin instagram hesapları üzerine bir araştırma. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21, 93-108. <https://doi.org/10.26468/trakyasobed.423538>
- Alnıak, N. (2016). Ünlülere Neden Hayran Oluruz? <https://nbeyin.com.tr/unlulere-neden-hayran-oluruz/> 23.01.2023.
- Anderson, M. ve Jiang, J. (2018). Teens, social media & technology 2018. *Pew Research Center*, 31(2018), 1673-1689.
- Arslan, G. (2015). Ergenlerde psikolojik sağlık: Bireysel koruyucu faktörlerin rolü. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 5(44), 73-82.
- Ayas, T., Çakır, Ö. & Horzum, H. B. (2011). Ergenler için bilgisayar bağımlılığı ölçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 439-448.

- Balcı, Ş. & Demir, Y. (2018). Televizyon izleme alışkanlıklarında parasosyal etkileşim etkisi ile yalnızlık arasındaki ilişki. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 47, 386- 408.
- Balcı, Ş., Bekiroğlu, O. & Delal, Ö. (2020). Sosyal medyada ünlü takibi: Parasosyal etkileşim ve yalnızlık bağlamında bir saha araştırması. *Global Media Journal: Turkish Edition*, 11(21), 386-408.
- Bradley-Geist J. & Olson-Buchanan J. (2014) Helicopter parents: An examination of the correlates of over-parenting of college students. *Education Training*, 56(4), 314-328. <http://dx.doi.org/10.1108/ET-10-2012-0096>
- Campanelli, E. (2009). *The internet's impact on social isolation* (Unpublished master's thesis). Kean University, United States of America.
- Canoğulları, Ö. & Güçray, S. S. (2014). İnternet bağımlılık düzeyleri farklı ergenlerin cinsiyetlerine göre psikolojik ihtiyaçları, sosyal kaygıları ve anne baba tutum algılarının incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26(1), 42-57.
- Caplan, S. E. (2002). Problematic internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive-behavioral measurement instrument. *Computer in Human Behavior*, 18(5), 553-575. [https://doi.org/10.1016/S0747-5632\(02\)00004-3](https://doi.org/10.1016/S0747-5632(02)00004-3)
- Cho, C. H. & Cheon, H. J. (2005). Children's exposure to negative internet content: Effects of family context. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 49(4), 488-509. https://doi.org/10.1207/s15506878jobem4904_8
- Çalışkan, Ö. & Özbay, F. (2015). 12-14 yaş aralığındaki ilköğretim öğrencilerinde teknoloji kullanımını eksenli yabancılaşma ve anne baba tutumları: düzce ili örneği. *Journal of International Social Research*, 8(39), 441-458. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20153913765>
- Deniz, L. & Gürültü, E. (2018). Lise öğrencilerinin sosyal medya bağımlılıkları. *Kastamanu Eğitim Dergisi*, 26(2), 355-367. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.389780>
- Field, A. (2013). *Discovering Statistics Using IBM SPSS* (4th ed.). London: Sage Publications.
- High, A. C. & Caplan, S. E. (2009). Social anxiety and computer-mediated communication during initial interactions: Implications for the hyperpersonal perspective. *Computers in Human Behavior*, 25(2), 475-482. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2008.10.011>

- Hwang, W., Jung, E., Fu, X., Zhang, Y., Ko, K., Lee, S. A., ... Kang, Y. (2022). Typologies of helicopter parenting in American and Chinese young-adults' game and social media addictive behaviors. *Journal of Child and Family Studies*, 31(4), 1030-1044. <https://doi.org/10.1007/s10826-021-02213-w>
- Johansson A. & Götestam G. (2004). Internet addiction: Characteristics of a questionnaire and prevalence in Norwegian youth (12–18 Years). *Scandinavian Journal of Psychology*, 45(3), 223-229. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2004.00398.x>
- Kaess, M., Durkee, T., Brunner, R., Carli, V., Parzer, P., Wasserman, C., ... Wasserman, D. (2014). Pathological internet use among European adolescents: Psychopathology and self-destructive behaviours. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 23(11), 1093-1102. <https://doi.org/10.1007/s00787-014-0562-7>
- Kalkan, M. & Kaygusuz, C. (2013). *İnternet bağımlılığı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kalkan, M. & Odacı, H. (2007). Psikolojik doğum sırası ve ana babaya bağlanma: Okul öncesi öğretmen adayları üzerine bir çalışma. *E-Journal of New World Sciences Academy Education Sciences*, 5(3), 810-819.
- Kokka, I., Mourikis, I., Nicolaides, N. C., Darviri, C., Chrousos, G. P., Kanaka-Gantenbein, C. & Bacopoulou, F. (2021). Exploring the effects of problematic internet use on adolescent sleep: A systematic review. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(2), 760. <https://doi.org/10.3390/ijerph18020760>
- Kouros, C. D., Pruitt, M. M., Ekas, N. V., Kiriaki, R. & Sunderland, M. (2017). Helicopter parenting, autonomy support, and college students' mental health and well-being: The moderating role of sex and ethnicity. *Journal of Child and Family Studies*, 26(3), 939-949. <https://doi.org/10.1007/s10826-016-0614-3>
- Kuss, D. J., Griffiths, M. D., Karila, L. & Billieux, J. (2014). Internet addiction: A systematic review of epidemiological research for the last decade. *Current Pharmaceutical Design*, 20(25), 4026-4052. <https://doi.org/10.2174/13816128113199990617>
- Lam, L. T., Peng, Z. W., Mai, J. C. & Jing, J. (2009). Factors associated with Internet addiction among adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 12(5), 551–555. <https://doi.org/10.1089/cpb.2009.0036>

- Lee, S. J. & Chae, Y. G. (2007). Children's internet use in a family context: Influence on family relationships and parental mediation. *CyberPsychology & Behavior*, 10(5), 640-644. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.9975>
- Lei, L. & Wu, Y. (2007). Adolescents' paternal attachment and internet use. *CyberPsychology & Behavior*, 10(5), 633-639. <https://doi.org/10.1089/cpb.2007.9976>
- Li, W., Garland, E. L. & Howard, M.O. (2014). Family factors in Internet addiction among Chinese youth: A review of English- and Chinese-language studies. *Computers in Human Behavior*, 31, 393–411. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.11.004>
- McGinley, M. (2018). Can hovering hinder helping? Examining the joint effects of helicopter parenting and attachment on prosocial behaviors and empathy in emerging adults. *The Journal of Genetic Psychology*, 179(2), 102-115. <https://doi.org/10.1080/00221325.2018.1438985>
- Odacı, H. & Çikrikci, Ö. (2017). Problemlı internet kullanımında depresyon, kaygı ve stres düzeyine dayalı farklılıklar. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 4(1), 41-50. <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2017.4.1.0020>
- Odenweller, K. G., Booth-Butterfield, M. & Weber, K. (2014). Investigating helicopter parenting, family environments, and relational outcomes for millennials. *Journal Communication Studies*, 65(4), 407-425. <http://dx.doi.org/10.1080/10510974.2013.811434>
- Okray, Z. (2016). Helicopter parenting and related issues: Psychological well being, basic psychological needs and depression on university students. *Curr Res Educ*, 2(3), 165-173.
- Özeltürkay, E. Y., Bozyiğit, S., & Gülmez, M. (2017). Instagram'dan alışveriş yapan tüketicilerin satın alma davranışları: Keşifsel bir çalışma. *Öneri Dergisi*, 12(48), 175-198. [10.14783/maruoneri.vi.331668](https://doi.org/10.14783/maruoneri.vi.331668)
- Russell, C. A., Norman, A. T. & Heckler, S. E. (2004). The consumption of television programming: Development and validation of the connectedness scale. *Journal of Consumer Research*, 31(1), 150-161. <http://dx.doi.org/10.1086/383431>
- Saletti, S. M. R., Van den Broucke, S. & Chau, C. (2021). The effectiveness of prevention programs for problematic Internet use in adolescents and youths: A systematic review

- and meta-analysis. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 15(2).
<http://dx.doi.org/10.5817/CP2021-2-10>
- Shaw, M. & Black, D. W. (2008). Internet addiction: Definition, assessment, epidemiology and clinical management. *CNS Drugs*, 22(5), 353-365. <https://doi.org/10.2165/00023210-200822050-00001>
- Şenel, A. F. & Çakmak Tolan, Ö. (2022). Ergenlerde internet bağımlılığının algılanan ebeveyn kabul/ reddi, duygu düzenleme ve psikolojik belirtiler bağlamında incelenmesi. *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 13(47), 1-22.
<http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.3062>
- Thatcher, A. & Goolam, S. (2005). Development and psychometric properties of the Problematic Internet Use Questionnaire. *South African Journal of Psychology*, 35(4), 793-809. <http://dx.doi.org/10.1177/008124630503500410>
- Tsitsika, A., Janikian, M., Schoenmakers, T. M., Tzavela, E. C., Ólafsson, K., Wójcik, S., ... Richardson, C. (2014). Internet addictive behavior in adolescence: A cross-sectional study in seven European countries. *Cyberpsychology Behavior, and Social Networking*, 17(8), 528-535. <https://doi.org/10.1089/cyber.2013.0382>
- TÜİK (2022). İstatistiklerle Gençlik, 2021. *Haber Bülteni*, 45634. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Genclik-2021-45634/> 25.01.2023.
- Ungar, M. (2009). Overprotective parenting: Helping parents provide children the right amount of risk and responsibility. *The American Journal of Family Therapy*, 37(3), 258-271. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1080/01926180802534247>
- Xiuqin, H., Huimin, Z., Mengchen, L., Jinan, W., Ying, Y. & Ran, T. (2010). Mental health personality and parental rearing styles of adolescents with Internet addiction disorder. *CyberPsychology, Behavior, and Social Networking*, 13(4), 401-406. <https://doi.org/10.1089/cyber.2009.0222>
- Xu, J., Shen, L., Yan, C., Hu, H., Yang, F. Wang, L., ... Shen, X. M. (2014). Parent-adolescent interaction and risk of adolescent internet addiction: a population-based study in Shanghai. *BMC Psychiatry*, 14, 112. <https://doi.org/10.1186/1471-244x-14-112>

- Yaylagül, Ş. (2017). Sosyal medya fenomenlerine bağlanmışlığın belirlenmesi: Yükseköğretim öğrencileri üzerine bir uygulama. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(3), 219-235. <https://doi.org/10.30803/adusobed.349934>
- Yen, J. Y., Yen, C. F., Chen, C. C., Chen, S. H. & Ko, C. H. (2007). Family factors of internet addiction and substance use experience in Taiwanese adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, 10(3), 323-329. <https://doi.org/10.1089/cpb.2006.9948>
- Yılmaz, H. (2019). İyi ebeveyn, çocuğu için her zaman her şeyi yapan ebeveyn değildir: Algılanan Helikopter Ebeveyn Tutum Ölçeği (AHETÖ) geliştirme çalışması. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 3(1), 3-31. <https://doi.org/10.24130/eccd-jecs.1967201931114>
- Yılmaz, H. (2020). Türkiyede helikopter ebeveynlik eğilimi ve helikopter ebeveynlerin demografik özellikleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 20(46), 133-160. <https://doi.org/10.21560/spcd.v20i54504.540233>
- Yudes, C., Rey, L. & Extremera, N. (2022). The moderating effect of emotional intelligence on problematic internet use and cyberbullying perpetration among adolescents: gender differences. *Psychological Reports*, 125(6), 2902–2921. <http://dx.doi.org/10.1177/00332941211031792>

Ergenlerde Teknoloji Bağımlılığı: Pandemi Dönemi Üzerinden Bir İnceleme

Esra Nur KARAKAYA¹, Ali Fuat ERSOY², Cihangir KARAKAYA³

Özet: Bu çalışmanın amacı, ergenlerde teknoloji bağımlılığının çeşitli değişkenler açısından pandemi dönemi üzerinden incelenmesidir. Çalışmanın verileri Google Form aracılığıyla elektronik ortamda toplanmıştır. Çalışmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir. Çalışmaya örneklem olarak kolayda örneklem yöntemi kullanılarak belirlenen 307 ergen katılmıştır. Çalışmanın verileri, 2020-2021 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde uzaktan eğitim sürecinde toplanmıştır. Çalışmada “Kişisel Bilgi Formu”, “Pandemi Döneminde Teknoloji Kullanımındaki Değişimleri Belirleme Formu” ve “Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği” veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Ergenlerin teknoloji bağımlılığı ölçeği puanlarının cinsiyet ve yaş gibi sosyo-demografik özellikleri açısından farklılaştığı belirlenmiştir. Akıllı telefona ve bilgisayara sahip olan, internete erişimi bulunan, internette geçirdiği günlük süre uzun olan ve kendini riskli bir teknoloji kullanıcısı olarak değerlendiren ergenlerin teknoloji bağımlılığı ölçeği puanlarının istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Pandemi döneminde artan bilgisayar ve telefon kullanımı, artan dijital medya kullanımı, artan sosyal ağ platformu kullanımı, artan anlık mesajlaşma uygulaması kullanımı, artan çevrimiçi oyun ve konsol oyunu oynama süresi gibi değişimlerin ergenlerin teknoloji bağımlılığı durumlarını farklılaştırdığı belirlenmiştir. Sonuç olarak; ergenlerin teknoloji bağımlılığı

---

¹ İzmir İl Sağlık Müdürlüğü, Karşıyaka İlçe Sağlık Müdürlüğü, Sosyal Hizmet Birimi, esranurtugral@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9417-3433

² Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, alifuatersoy@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7665-6741

³ Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Sağlık Bakım Hizmetleri Bölümü, chnqr.krky@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1104-379X

düzeyleri sosyo-demografik ve teknoloji kullanımına dair özelliklerinden, pandemi döneminde teknoloji kullanımına dair değişimlerden etkilenmektedir. Bu sonuçlara göre politika yapıcılara, ruh sağlığı profesyonellerine, eğitimcilere ve ebeveynlere görevler düşmektedir. Ergenlerin teknoloji bağımlılığı riskini azaltmak için koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici birtakım politika ve mesleki uygulamaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji Bağımlılığı, Pandemi, Ergenlik, Ergenlerde Teknoloji Bağımlılığı

Technology Addiction in Adolescents: A Research of the Pandemic Process

Abstract

The aim of this study is to examine technology addiction in adolescents in terms of various variables over the pandemic period. The data of the study were collected electronically via Google Form. In the study, the relational survey model, one of the quantitative research methods, was preferred. The data of the study were collected during the distance education process in the spring term of the 2020-2021 academic year. In the study, "Personal Information Form", "Form for Identifying Changes in Technology Usage During the Pandemic Period" and "Technology Addiction Scale" were used as data collection tools. It has been determined that the technology addiction scale scores of adolescents differ in terms of socio-demographic characteristics such as gender and age. It has been determined that the technology addiction scale scores of the adolescents who have a smart phone and computer, have access to the internet, spend more time on the internet and consider themselves as a risky technology user are statistically significantly higher. It has been determined that changes such as increased computer and phone use, increased use of digital media, increased use of social networking platforms, increased use of instant messaging applications, increased online game and console game playing time during the pandemic period differentiate the technology addiction status of adolescents. As a result adolescents' technology addiction levels are affected by their socio-demographic and technology use characteristics, and the changes in technology use during the pandemic period. According to these results, responsibilities fall on policy makers, mental health professionals, educators and parents. In order to reduce the risk of technology addiction among adolescents, some preventive, therapeutic and rehabilitative policies and professional practices should be implemented.

Keywords: Technology Addiction, Pandemic, Adolescence, Technology Addiction in Adolescents

Giriş

Ergenlik dönemi, çocukluk ile yetişkinlik arasındaki, genellikle 11 ila 18 yaşları arasındaki dönem olarak tanımlanabilir. Bu dönemdeki olaylar, bir kişinin gelişimini büyük ölçüde etkiler ve sonraki yaşamdaki tutum ve davranışlarını belirleyebilir (Karacic ve Oreskovic, 2017). Ergenlik döneminde, bireylerde geri çekilme, sosyal temastan kaçınma, agresif tepkiler, duygudurum değişiklikleri, anksiyete ve bağımlılık gibi olumsuz ruh sağlığı sorunlarının görülme riski artmaktadır (Achenbach vd., 2008). Teknoloji bağımlılığı da ergenlerin karşılaşma riskinin olduğu önemli ruh sağlığı sorunlarından biridir. Günümüzde başkalarıyla etkileşim imkânı veren, anonimlik sağlayan, sosyal kabul edilebilirlik ve aidiyet hissi veren yeni teknolojik iletişim yöntemlerine ergenler tarafından ilgi duyulmaktadır (Zboralski vd., 2009). Ergenlerde teknolojik iletişim yöntemlerine artan bu ilgi içerisinde çeşitli riskleri barındırmaktadır. Özellikle günümüzün en popüler ve gelişmiş kitle iletişim aracı olan internet, özellikle de yaşlarına ve gelişim düzeylerine uygun olmayan içeriklere ücretsiz erişim sağlayan ergenler için tehlike oluşturmaktadır (Karacic ve Oreskovic, 2017; Tam ve Walter, 2013). Teknoloji bağımlılığının ergenler açısından birtakım sorunlara neden olduğunu belirtmek mümkündür. Teknoloji bağımlılığı, ergenlerde sosyal izolasyon (Müezzın, 2017), fiziksel rahatsızlıklar (Sert vd., 2019), psikopatolojik davranışlar (Morahan-Martin, 2007; Remondi vd., 2020), sosyal krizler, özgüven eksikliği, sosyal uyum yeteneğinde azalma (Das vd., 2017) gibi belirtilere neden olabilmektedir.

COVID-19 pandemisi, dünya çapında insan yaşamını derinden etkiledi. Pandemiyle beraber alınan tedbirlerden olan sosyal izolasyon, temas kısıtlamaları ve ekonomik kapanma gibi durumlar, her yaş grubundan bireyi psikososyal olarak etkilemiştir. Pandemi döneminde uzaktan eğitime geçilmesi ve yaşanan sosyal izolasyon süreci, ergenlerin günlük rutinlerinde ve psikolojik iyilik hallerinde önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir (Fegert vd., 2020). Bu değişiklikler arasında ergenlerde artan teknoloji kullanımı da bulunmaktadır. Pandemi döneminde ergenlerde teknolojik cihaz (telefon/bilgisayar/tablet) kullanımının arttığına (Elhai vd., 2021; Ghungrud vd., 2021; Núñez-Gómez vd., 2021), anlık mesajlaşma uygulama kullanım süresinin arttığına, çevrimiçi oyun ve konsol uyunu oynama süresinin arttığına (Elhai vd., 2021; Fernandes vd., 2020; Naaj ve Nachouki, 2021), sosyal ağ platformu kullanım süresinin

arttığına (Boursier vd., 2020; Fernandes vd., 2020; Gioia vd., 2021) yönelik kanıtlar mevcuttur. Pandemiye artan teknoloji kullanımının ergenlerde teknoloji bağımlılığı riskini arttırdığı düşünülmektedir.

Ergenleri psikolojik, sosyal ve fiziksel olarak olumsuz yönde etkileyen teknoloji bağımlılığı riskinin azaltılması, pandemi döneminde artan teknoloji kullanımının ergenler üzerindeki orta ve uzun dönem olumsuz etkilerinin en aza indirgenmesi önemlidir. Ergenlerin psikolojik, sosyal, fiziksel ve davranışsal açıdan gelişimlerinin sağlıklı olması, sağlıklı sosyal ilişkiler kurmalarının sağlanması için ergenleri teknoloji bağımlılığı riskinden ve teknoloji bağımlılığının olumsuz etkilerinden korumak için koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici birtakım politikaların ve mesleki uygulamaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Çalışmanın politika yapıcılara, başta ruh sağlığı çalışanları olmak üzere ergenlere hizmet veren meslek elemanlarına ve ebeveynlere farkındalık kazandırması hedeflenmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, ergenlerde teknoloji bağımlılığını pandemi dönemi üzerinden incelemektir.

Bu kapsamda araştırma soruları aşağıda sıralanmıştır;

1. Ergenlerin sosyo-demografik özellikleri ve teknoloji kullanımına dair özellikleri nelerdir?
2. Ergenlerin pandemi döneminde teknoloji kullanımlarındaki değişimlerine ilişkin özellikleri nelerdir?
3. Ergenlerin Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBÖ) puanları, sosyo-demografik özelliklerine ve teknoloji kullanımına dair özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Ergenlerin Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği (TBÖ) puanları, pandemi döneminde teknoloji kullanımlarındaki değişimlerine ilişkin özelliklerine göre farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Bu çalışma, ergenlerin sosyo-demografik özellikleri, teknoloji kullanımına dair özellikleri ve pandemi döneminde teknoloji kullanımlarındaki değişimlere dair özellikleri ile teknoloji bağımlılık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlayan ilişkisel tarama

modeline göre tasarlanmış nicel tipte bir araştırmadır. Çeşitli değişkenler arasında bulunan ilişkiyi tespit etmek ve ortaya koymak ilişkisel tarama modelinin esas amacıdır (Karasar, 2017). Bu çalışmada da ergenlerin pandemi döneminde teknoloji bağımlılık düzeylerine etki eden değişkenlerin ortaya konması hedeflenmektedir.

Örnekleme

Araştırmanın evreni Türkiye'deki ortaöğretime devam eden ergenlerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklem büyüklüğü hesaplanırken Yazıcıoğlu ve Erdoğan'ın (2004, s.50) hazırladığı örneklem büyüklüğü tablosundan yararlanılmıştır. Tabloya göre örneklem büyüklüğü 384 olarak hesaplanmıştır, fakat araştırmanın pandemi dönemindeki sosyal izolasyon sürecinde gerçekleştirilmesi ve ergenlerin eğitimlerine evde devam ediyor olmaları nedeniyle ergenlerle yüz yüze iletişim mümkün olmamıştır. Bu nedenle araştırmanın örnekleme, çalışmaya katılmaya gönüllü olan 307 ortaöğretim öğrencisinden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında kolayda örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Bu örnekleme yönteminin seçilmesinin sebebi, sosyal izolasyon sürecinde diğer örnekleme yöntemlerinin kullanılmasının mümkün olmamasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Veri toplama araçları, çevrimiçi ortamda ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerle ve ortaöğretim öğrenci gruplarının iletişim ağlarında paylaşılmış ve bu paylaşımların katılımcılar tarafından akranlarına yönlendirmeleri talep edilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın gerçekleştirilebilmesi için Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulundan (04.03.2021 tarih ve 2021/02 nolu) izin alınmıştır. Araştırmada kullanılan ölçek için geliştiricisinden e-posta yoluyla ölçek kullanım izni alınmıştır. Verilerin toplanma aşamasında ergenlere araştırmanın amacı, soruların nasıl yanıtlanacağı çevrimiçi ortamda aktarılmıştır. Araştırmaya katılımın gönüllülük esaslı olduğu, araştırma verilerinin gizli tutulacağı, verilerin araştırma dışında herhangi bir amaçla kullanılmayacağı ve istenildiği takdirde araştırmadan çekilebilecekleri katılımcılara ifade edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel Bilgi Formu: Kişisel Bilgi Formu, ergenlerin sosyo-demografik özelliklerini ve teknoloji kullanımına dair özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Formda katılımcıların cinsiyet, yaş, aile yapısı türü, ailenin bakmakla yükümlü olduğu kişi sayısı gibi sosyo-demografik özelliklerini; akıllı telefona sahip olma durumu, bilgisayara sahip olma durumu, kablolu/kablosuz internete sahip olma durumu, internette ortalama geçirilen günlük süre, sosyal ağ platformu kullanma durumu, dijital medya platformlarına üye olma durumu, teknoloji kullanma açısından kendini riskli bir kullanıcı olarak değerlendirme durumu gibi bilgilerini öğrenmeyi amaçlayan sorular bulunmaktadır.

Pandemi Döneminde Teknoloji Kullanımındaki Değişimleri Belirleme Formu: Pandemi Döneminde Teknoloji Kullanımındaki Değişimleri Belirleme Formu, pandemi döneminde ergenlerin teknoloji kullanımlarındaki değişimleri belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Formda pandemi sürecinde bilgisayar kullanma süresindeki değişim, telefon/tablet kullanma süresindeki değişim, anlık mesajlaşma uygulaması kullanma süresindeki değişim, sosyal ağ platformlarında geçirilen süredeki değişim, çevrimiçi oyun veya konsol oyunu oynama süresindeki değişim, TV izleme süresindeki değişim, dijital medya platformlarında geçirilen süredeki değişim, pandemi sürecinde teknoloji kullanımının psikososyal sağlığı etkileme durumu, pandemi sürecinde teknoloji kullanımının fiziksel sağlığı etkileme durumu, pandemi döneminde teknoloji kullanımını düzenlemeye ilişkin girişimde bulunma durumu gibi bilgilerini öğrenmeyi amaçlayan sorular bulunmaktadır.

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği: Aydın (2017), tarafından geliştirilen ölçek, araştırmanın amacı doğrultusunda ergenlerin teknoloji bağımlılık düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılmıştır. Toplam 24 maddeden oluşan 5'li likert tipte olan ölçeğin 4 alt boyutu bulunmaktadır. Ölçeğin likert tipte soruları "1 Nadiren Gösteriliyor" ile "5 Her Zaman Gösteriliyor" arasında değerler alabilmektedir. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği'nden alınabilecek en yüksek puan 120 iken en düşük puan ise 24'tür. Ölçekten alınan puanların yorumlanmasında 0-24 puan aralığı "Bağımlı değil", 25-48 puan aralığı "Düşük düzeyde bağımlı", 49-72 puan aralığı "Orta düzeyde bağımlı", 73-96 puan aralığı "Oldukça Bağımlı", 97-120 puan aralığı ise "Tam Bağımlı" şeklinde ifade edilmektedir. Ölçeğin geçerlilik çalışmasında Cronbach Alpha değeri 0.86 olarak bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Çalışma verilerinin analizinde IBM SPSS Statistics 26 programı kullanılmıştır. Verilerin analizinde kategorik değişkenler için frekans dağılımları, sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler ($\bar{x} \pm ss$) verilmiştir. Araştırmada kullanılan Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği'ne yönelik güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiş, ölçek ve alt boyutların güvenilir çıktığı belirlendikten sonra veri analiz aşamasına geçilmiştir. Uygulanan güvenilirlik analizi sonucunda 24 maddeden oluşan teknoloji bağımlılığı ölçeğinin yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0,940$) olduğu görülmüş iken 6 maddeden oluşan sosyal ağ kullanma alt boyutunun yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0,814$), 6 maddeden oluşan anlık mesajlaşma alt boyutunun yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0,872$), 6 maddeden oluşan çevrimiçi oyun oynama alt boyutunun yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0,930$), 6 maddeden oluşan web sitelerini kullanma alt boyutunun da yüksek derecede güvenilir ($\alpha=0,883$) olduğu görülmüştür. Yapılacak analizlere karar kılma noktasında tüm puanlara Kolmogorov Smirnov normallik testi ($n>50$) uygulanmış, normallik testi sonucunda ölçek ve alt boyut puanlarının normal dağılım gösterdiğinin belirlenmesi sonucunda parametrik testler kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasında Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları arasındaki farklılık Bağımsız Örneklem T Testi ile incelenmiştir. İki'den fazla bağımsız grup arasında Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları arasındaki farklılık Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiş, hangi gruplar arasında farklılık olduğuna ise Tukey Testi ile bakılmıştır. Araştırmada, %95 Güven aralığı baz alınmış, anlamlılık düzeyi $p<0,05$ kabul edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2022).

Bulgular

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanlarının aritmetik ortalaması 60,81, standart sapması 22,46'dır. Ölçekten alınan en düşük puan 24, en yüksek puan 113 olarak ölçülmüştür. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanlarının ergenlerin sosyo-demografik ve teknoloji kullanımına dair özelliklerine göre gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğine dair analiz sonuçlarına Tablo 1'de yer verilmiştir.

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin cinsiyetleri göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Araştırmada kız ergenlerin teknoloji bağımlılığı puanlarının ($\bar{x}=51,35$) erkek ergenlerin puan ortalamalarından ($\bar{x}=74,23$) anlamlı derecede

daha düşük olduğu belirlenmiştir. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Gruplar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı Tukey testi ile test edilmiş ve 16-17 yaş aralığında olan ergenlerin ($\bar{x}=68,12$) teknoloji bağımlılığı toplam puanlarının, 15 yaş ve altı ($\bar{x}=54,83$) ve 18 yaş ve üstü ($\bar{x}=55,93$) ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin aile yapısı türüne göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermemektedir ($p>0,05$). Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin ailelerinin bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermemektedir ($p>0,05$).

Tablo 1. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği Puanlarının Ergenlerin Sosyo-Demografik ve Teknoloji Kullanımına Dair Özelliklerine Göre İncelenmesi

	Kişi Sayısı (n=307)	Yüzde (%)	$\bar{X}\pm ss$	t	f	p
Cinsiyet						
Kız	180	58,6	51,35±18,924	-10,149		0,000***
Erkek	127	41,4	74,23±20,178			
Yaş Grubu (Ort±SS)						
15 yaş ve altı	132	43,0	54,83±22,291			0,000***
16-17 yaş	135	44,0	68,12±22,326		13,850	Fark; 2-1,3
18 yaş ve üstü	40	13,0	55,93±15,693			
Aile Yapısı Türü						
Evli birlikte yaşayan aile	248	80,8	60,78±21,842			
Diğer(Tek Ebeveynli/Geniş)	59	19,2	60,95±25,100	-0,051		0,959
Ailenin Bakmakla Yükümlü Olduğu (Kardeş, Akraba, Yaşlı vb.) Kişi Sayısı						
Sadece ben	39	12,7	62,21±23,972			
Benim dışımda 1 kişi	121	39,4	60,89±22,422		0,186	0,906
Benim dışımda 2 kişi	99	32,2	61,15±20,867			
Benim dışımda 3 ve daha fazla kişi	48	15,6	58,79±24,952			
Akıllı Telefona Sahip Olma Durumu						
Var	280	91,2	61,74±22,362	2,350		0,019*
Yok	27	8,8	51,19±21,585			
Bilgisayara Sahip Olma Durumu						
Var(Masaüstü/Dizüstü)	203	66,1	64,12±22,407	-3,674		0,000***
Yok	104	33,9	54,37±21,228			
Kablolu/Kablosuz İnternet Erişimi Bulunma Durumu						
Kablolu/kablosuz internet erişimi var	290	94,5	61,72±22,383	2,968		0,003**
Kablolu/kablosuz internet erişimi yok	17	5,5	45,29±18,117			
Günde İnternette Geçirilen Ortalama Süre						
4 saatten az	96	31,3	46,43±17,134			0,000***
4-6 saat	106	34,5	61,28±20,202		47,537	Fark; 1-2-3
6 saat ve üzeri	105	34,2	73,50±21,226			

Sosyal Ağ Platformu Kullanma Durumu					
Evet	295	96,1	61,15±22,497	-1,310	0,191
Hayır	12	3,9	52,50±20,708		
Dijital Medya Platformlarına Üye Olma Durumu					
Evet	172	56,0	65,52±22,202	-4,261	0,000***
Hayır	135	44,0	54,81±21,408		
Teknoloji Kullanımı Açısından Kendini Riskli Bir Kullanıcı Olarak Değerlendirme					
Evet	131	42,7	74,32±19,051	-10,621	0,000***
Hayır	176	57,3	50,76±19,349		

*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001 $\bar{x}$ =Ortalama ss=Standart Sapma

f=Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Fark=Tukey Testi

t=Bağımsız Örneklem T Testi p=Anlamlılık Düzeyi

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin akıllı telefona sahip olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p<0,05$). Buna göre akıllı telefona sahip olan ergenlerin teknoloji bağımlılığı puanları ($\bar{x}=61,74$) akıllı telefona sahip olmayan ergenlerin puan ortalamalarından ($\bar{x}=51,19$) anlamlı derecede daha yüksektir. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin bilgisayara sahip olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Bilgisayara sahip olan ergenlerin teknoloji bağımlılığı puanı ($\bar{x}=64,12$) bilgisayara sahip olmayan ergenlerin puan ortalamalarından ($\bar{x}=54,37$) anlamlı derecede daha yüksektir.

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin kablolu/kablosuz internete erişimlerine istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p<0,01$). Kablolu/kablosuz internet erişimi bulunan ergenlerin teknoloji bağımlılığı puanlarının ($\bar{x}=61,72$) kablolu/kablosuz internet erişimi bulunmayan ergenlerden ($\bar{x}=45,29$) anlamlı derecede daha yüksek olduğu araştırma bulgularındandır. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin günde internette geçirdikleri süreler göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Yapılan Tukey testi sonucuna göre; ergenlerin günde internette geçirdikleri süre arttıkça teknoloji bağımlılığı puan ortalamalarının arttığı ifade edilebilir. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin sosyal ağ platformlarına üye olma durumlarına istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermemektedir ($p>0,05$).

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin dijital medya platformlarına üye olma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Dijital medya platformlarına üye olmayan ergenlerin teknoloji bağımlılığı puan ortalamalarının ($\bar{x}=54,81$), üye olan ergenlerin puan ortalamalarından ($\bar{x}=65,52$) anlamlı derecede daha düşük

olması araştırmanın bulgularındandır. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin teknoloji kullanımı açısından kendini riskli bir kullanıcı olarak değerlendirme durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Araştırmada teknoloji kullanımı açısından kendini riskli bir kullanıcı olarak değerlendiren ergenlerin teknoloji bağımlılığı puan ortalamaları ($\bar{x}=74,32$), kendini riskli bir kullanıcı olarak değerlendirmeyen ergenlerin puan ortalamalarından ($\bar{x}=50,76$) anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur.

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanlarının pandemi döneminde ergenlerin teknoloji kullanımlarındaki değişimlere göre gruplar arasında anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğine dair analiz sonuçlarına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin pandemi döneminde bilgisayar kullanma sürelerindeki değişime göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Yapılan Tukey testi sonucuna göre; pandemi sürecinde bilgisayar kullanma süresi artan ergenlerin teknoloji bağımlılığı toplam puan ortalamaları ($\bar{x}=66,17$), bilgisayar kullanma süresi azalan ($\bar{x}=46,81$) ve değişiklik olmayan ($\bar{x}=50,27$) ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksektir. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin pandemi döneminde telefon/tablet kullanma sürelerindeki değişime göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Araştırmada pandemi sürecinde telefon/tablet kullanma süresi artan ergenlerin teknoloji bağımlılığı toplam puan ortalamalarının ($\bar{x}=66,35$), telefon/tablet kullanma süresi azalan ($\bar{x}=41,62$) ve değişiklik olmayan ($\bar{x}=43,63$) ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin pandemi döneminde anlık mesajlaşma uygulaması kullanma sürelerindeki değişime göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Pandemi sürecinde anlık mesajlaşma uygulaması kullanma süresi artan ergenlerin teknoloji bağımlılığı toplam puan ortalamalarının ($\bar{x}=67,88$), anlık mesajlaşma uygulaması kullanma süresi azalan ($\bar{x}=48,91$) ve değişiklik olmayan ($\bar{x}=47,60$) ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksek olması araştırma bulgularındandır. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin pandemi döneminde sosyal ağ platformu kullanma sürelerindeki değişime göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Pandemi sürecinde sosyal ağ platformu kullanma süresi

artan ergenlerin teknoloji bağımlılığı toplam puan ortalamalarının ($\bar{x}=67,76$), sosyal ağ platformu kullanma süresi azalan ($\bar{x}=39,63$) ve değişiklik olmayan ($\bar{x}=43,67$) ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği Puanlarının Ergenlerin Pandemi Döneminde Teknoloji Kullanımlarındaki Değişime Dair Özelliklerine Göre İncelenmesi

	Kişi Sayısı (n=307)	Yüzde (%)	$\bar{x}\pm ss$	t	f	p
Pandemi Sürecinde Bilgisayar Kullanma Süresindeki Değişim						
Arttı	207	67,4	66,17±22,169		20,587	0,000***
Azaldı	16	5,2	46,81±18,178			Fark;
Herhangi bir değişiklik olmadı	84	27,4	50,27±18,937			1-2,3
Pandemi Sürecinde Telefon/Tablet Kullanma Süresindeki Değişim						
Arttı	234	76,2	66,35±21,584		37,069	0,000***
Azaldı	21	6,8	41,62±14,207			Fark;
Herhangi bir değişiklik olmadı	52	16,9	43,63±15,036			1-2,3
Pandemi Sürecinde Anlık Mesajlaşma Uygulaması Kullanma Süresindeki Değişim						
Arttı	198	64,5	67,88±22,345		33,485	0,000***
Azaldı	32	10,4	48,91±18,661			Fark;
Herhangi bir değişiklik olmadı	77	25,1	47,60±15,109			1-2,3
Pandemi Sürecinde Sosyal Ağ Platformu Kullanma Süresindeki Değişim						
Arttı	223	72,6	67,76±21,060		52,518	0,000***
Azaldı	27	8,8	39,63±12,831			Fark;
Herhangi bir değişiklik olmadı	57	18,6	43,67±14,636			1-2,3
Pandemi Sürecinde Çevrimiçi Oyun veya Konsol Oyunu Oynama Süresindeki Değişim						
Arttı	140	45,6	75,18±19,680		83,18	0,000***
Azaldı	53	17,3	44,38±15,622			Fark;
Herhangi bir değişiklik olmadı	114	37,1	50,82±17,154			1-2,3
Pandemi Sürecinde TV İzleme Süresindeki Değişim						
Arttı	79	25,7	63,84±21,880		4,770	0,009**
Azaldı	73	23,8	53,88±21,620			Fark;
Herhangi bir değişiklik olmadı	155	50,5	62,54±22,605			2-1,3
Pandemi Sürecinde Dijital Medya Platformları Kullanma Süresindeki Değişim						
Arttı	151	49,2	69,46±21,256		26,411	0,000***
Azaldı	33	10,7	48,48±17,655			Fark;
Herhangi bir değişiklik olmadı	123	40,1	53,51±20,996			1-2,3
Pandemi Sürecinde Teknoloji Kullanımının Psikososyal Sağlığı Olumsuz Etkileme Durumu						
Evet	166	54,1	70,58±20,785	9,369		0,000***
Hayır	141	45,9	49,31±18,632			
Pandemi Sürecinde Teknoloji Kullanımının Fiziksel Sağlığı Olumsuz Etkileme Durumu						
Evet	138	45,0	69,14±20,809	6,224		0,000***
Hayır	169	55,0	54,01±21,501			

Pandemi Sürecinde Teknoloji Kullanımını Düzenlemeye İlişkin Herhangi Bir Girişimde Bulunma Durumu					
Evet	127	41,4	59,10±20,183	0,729	0,467
Hayır	180	58,6	61,06±22,798		

*p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001 $\bar{x}$ =Ortalama ss=Standart Sapma

f=Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Fark=Tukey Testi

t=Bağımsız Örneklem T Testi p=Anlamlılık Düzeyi

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin pandemi döneminde çevrimiçi oyun veya konsol oyunu oynama sürelerindeki değişime göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir (p=0,000). Buna göre; pandemi sürecinde çevrimiçi oyun veya konsol oyunu oynama süresi artan ergenlerin teknoloji bağımlılığı toplam puan ortalamaları ($\bar{x}$ =75,18), çevrimiçi oyun veya konsol oyunu oynama süresi azalan ($\bar{x}$ =44,38) ve değişiklik olmayan ($\bar{x}$ =50,82) ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksektir. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin pandemi döneminde TV izleme sürelerindeki değişime göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir (p<0,01). Pandemi sürecinde TV izleme süresi azalan ergenlerin teknoloji bağımlılığı toplam puan ortalamalarının ($\bar{x}$ =53,88), TV izleme süresi artan ($\bar{x}$ =63,84) ve TV izleme süresinde değişiklik olmayan ($\bar{x}$ =62,54) ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksek olduğu araştırma bulgularındandır.

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, ergenlerin pandemi döneminde dijital medya platformu kullanma sürelerindeki değişime göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir (p=0,000). Araştırmada pandemi sürecinde dijital medya platformu kullanma süresi artan ergenlerin teknoloji bağımlılığı toplam puan ortalamalarının ($\bar{x}$ =69,46), dijital medya platformu kullanma süresi azalan ($\bar{x}$ =48,48) ve değişiklik olmayan ($\bar{x}$ =53,51) ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, pandemi döneminde teknoloji kullanımının psikososyal sağlıklarını olumsuz etkileme durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir (p=0,000). Bu bulgu; pandemi sürecinde teknoloji kullanımına bağlı olarak psikososyal sağlıkları olumsuz etkilenen ergenlerin teknoloji bağımlılığı toplam puan ortalamalarının ($\bar{x}$ =70,58), psikososyal sağlıkları olumsuz etkilenmeyen ergenlerin ortalamalarından ($\bar{x}$ =49,31) anlamlı derecede daha yüksek olduğunu göstermektedir. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, pandemi döneminde teknoloji kullanımının fiziksel

sağlıklarını olumsuz etkileme durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar göstermektedir ($p=0,000$). Pandemi sürecinde teknoloji kullanımına bağlı olarak fiziksel sağlıkları olumsuz etkilenen ergenlerin teknoloji bağımlılığı toplam puan ortalamalarının ($\bar{x}=69,14$), fiziksel sağlıkları olumsuz etkilenmeyen ergenlerin ortalamalarından ($\bar{x}=54,01$) anlamlı derecede daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Teknoloji Bağımlılığı Ölçeği puanları, pandemi döneminde teknoloji kullanımlarını düzenlemeye dair girişimde bulunma durumlarına göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada temel amaç, ergenlerin teknoloji bağımlılık düzeylerini pandemi dönemi üzerinden incelenmesidir. Bu kapsamda ergenlerde teknoloji bağımlılığı, ergenlerin sosyo-demografik özellikleri, teknoloji kullanımına dair özellikleri ve pandemi döneminde teknoloji kullanımlarındaki değişimlere dair özellikleri açısından incelenmiştir.

Ergenlerde TBÖ puanlarının cinsiyet ve yaş değişkenleri açısından farklılaştığı belirlenmiştir. Erkeklerin TBÖ puanlarının kız ergenlerden yüksek olduğu görülmüştür. Literatürde bu bulguyu destekler nitelikte çeşitli çalışmalar mevcuttur (Chi, Hong ve Chen, 2020; Karacic ve Oreskovic, 2017; Kılıç ve Avcı, 2016; Kısa ve Karageyim Karşıdağ, 2021; Kuzlu Ayyıldız vd., 2023; Jamir vd., 2019; Lam vd., 2009; Siomos vd., 2008; Vejmelka ve Matkovic, 2021). Bu bulgunun ortaya çıkmasının erkeklerin teknolojiyle daha ilgili olmalarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. 16-17 yaş aralığında olan ergenlerin TBÖ puanlarının, 15 yaş ve altı ve 18 yaş ve üstü olan ergenlerden yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmamızın bulgusunu destekleyen çeşitli çalışmalara literatürde rastlamak mümkündür (Karacic ve Oreskovic, 2017; Kısa ve Karageyim Karşıdağ, 2021; Mellouli vd., 2018). 15 yaş ve altı ergenlerde TBÖ puanlarının daha düşük olmasının nedeni, teknolojik cihazlara sahipliğin diğer yaş gruplarındaki ergenlerden da az olması olabilir. 18 yaş ve üstü ergenlerde, TBÖ puanlarının daha düşük olmasına üniversite sınavına hazırlık sürecinde bulunmaları neden olmuş olabilir.

Ergenlerde TBÖ puanlarının bilgisayara ve akıllı telefona sahip olma, internete erişim değişkenleri açısından farklılaştığı belirlenmiştir. Bilgisayara ve akıllı telefona sahip olan ergenlerin olmayanlardan, internete erişimi olan ergenlerin olmayanlardan daha yüksek TBÖ

puanlarına sahip olduğu görülmüştür. Çalışma bulgusuna benzer şekilde yapılan bazı çalışmalarda, bilgisayara ve akıllı telefona sahipliğin ergenlerin teknoloji bağımlılığını arttırdığı bildirilmiştir (Çan vd., 2021; Domoff, Borgen ve Radesky, 2020; Jamir vd., 2019; Jeong, Suh ve Gweon, 2020). Teknolojik cihazlara sahipliğin ergenlerin teknolojiye erişilebilirliğini arttırması ve teknolojiyle daha fazla zaman geçirmelerine imkân vermesi, ergenlerin TBÖ puanlarının artmasına neden olan etmenler olabilir.

Ergenlerde TBÖ puanlarının internette geçirilen günlük süreler açısından farklılaştığı belirlenmiştir. İnternette geçirilen günlük süre arttıkça TBÖ puanları da artmaktadır. Çalışmamızın bulgusunu destekleyen çeşitli çalışmalara literatürde rastlamak mümkündür (Kuzlu Ayyıldız vd., 2023; Potas vd., 2022; Öz, Gürsoy ve Eraslan, 2022). Bulgular, internet kullanım süresinin artmasının ergenlerin teknoloji bağımlılığı geliştirmeleri açısından önemli bir risk etmeni olduğunu göstermektedir. Özellikle de ergenlerin psikososyal ve bilişsel olgunluğa henüz erişememiş olmasının bu riski arttırdığı düşünülmektedir (Muslu Karayağız ve Bolışık, 2009). Teknoloji kullanımı açısından kendini riskli bir kullanıcı olarak gören ergenlerin TBÖ puanlarının kendini riskli bir kullanıcı olarak görmeyen ergenlerden yüksek olduğu belirlenmiştir. Kendini riskli bir teknoloji kullanıcısı olarak gören ergenlerin koruyucu önlemler alma hususunda girişimde bulunmamaları veya bulunan girişimlerin de başarısızlıkla sonuçlanması gibi etmenler bu sonucu doğurmuş olabilir.

Çalışmada ergenlerde teknoloji bağımlılığı, pandemi döneminde teknoloji kullanımlarındaki değişimlere dair özellikleri açısından incelenmiştir. Pandemi döneminde bilgisayar kullanım süresi, telefon/tablet kullanım süresi, anlık mesajlaşma uygulaması kullanım süresi, sosyal ağ platformu kullanım süresi, çevrimiçi oyun ve konsol oyunu oynama süresi ve dijital medya platformları kullanma süresi artan ergenlerin TBÖ puanları, bu sürelerde herhangi bir değişim olmayan ve azalan ergenlerden yüksek bulunmuştur. Pandemi döneminde artan sosyal ağ platformu kullanım süresi (Açık, Koç ve Uslu, 2021; Bozkurt ve Bozkurt, 2022; Fernandes vd., 2020), artan çevrimiçi oyun oynama süresi (Fernandes vd., 2020; Naaj ve Nachouki, 2021), artan teknolojik cihaz (bilgisayar/telefon/tablet vb.) kullanım süresi (Açık, Koç ve Uslu, 2021; Durmaz ve Ertaş, 2021; Körpe ve Küçük, 2021), artan anlık mesajlaşma uygulaması kullanım süresi (Açık, Koç ve Uslu, 2021) gibi durumların ergenlerde

ve gençlerde teknoloji bağımlılığını arttırdığı belirlenmiştir. Dolayısıyla bahsi geçen kanıtlar çalışmamızın bulgularını doğrular niteliktedir. Pandemi döneminde teknolojik cihaz (bilgisayar/telefon/tablet) kullanımı artan ergenlerde teknoloji bağımlılığı puanlarının yüksek olması, pandemi döneminde sosyal izolasyon sürecinin teknoloji kullanımındaki alışkanlıkları etkilediğini göstermektedir.

Pandemi döneminde artan sosyal ağ platformu ve anlık mesajlaşma uygulamaları kullanım süresi, ergenler için pek çok riski içerisinde barındırabilir. Bu durum; ihmal ve istismara uğrama riski, siber zorbalığa ve akran zorbalığına maruz kalma riski, davranış değişiklikleri ve antisosyal davranışlar görülme riski, akademik başarıda düşme riski gibi pek çok riski içerisinde barındırmaktadır (Guinta ve John, 2018; Núñez-Gómez vd., 2021; O'Reilly, 2020; Patton vd., 2014). Pandemi döneminde çevrimiçi oyunlarda geçirilen süredeki artışın, ergenlerin teknoloji bağımlılığı puanlarında artışa neden olması üzerinde durulması gereken bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevrimiçi oyunlara bağlı teknoloji bağımlılığı, ergenlerde olumsuz kimlik gelişimi, psikolojik travma, kişilik bozuklukları, sosyal iletişim becerilerinde azalma ve toplumsal olaylara karşı duyarsızlaşma açısından risk teşkil etmektedir (King ve Delfabbro, 2017; Novrialdy, Nirwana ve Ahmad, 2019; Paulus vd., 2018). Bundan dolayı öğrencilerin sosyal yönden desteklenmeleri gerekmektedir.

Çalışmada ergenlerde TBÖ puanlarının pandemi döneminde teknoloji kullanımının ergenlerin fiziksel sağlığını ve psikososyal sağlığını olumsuz etkilemesi açısından farklılaştığı belirlenmiştir. Çalışmamızın sonuçlarına benzer şekilde çeşitli çalışmalarda problemler teknoloji kullanımının bireylerin sağlığını olumsuz etkilediği belirlenmiştir (Akalın, 2022; Fernandes vd., 2020; Hosen, Al Mamun ve Mamun, 2021). Bulgular, riskli teknoloji kullanımının ergenlerin hem fiziksel hem de sosyal sağlıkları açısından olumsuz sonuçlar doğurabileceğini göstermektedir.

Çalışmanın birtakım kısıtlılıkları bulunmaktadır. Çalışmanın verilerinin çevrimiçi ortamda toplanmış olması bunlardan biridir. Ancak çalışmanın gerçekleştirildiği dönemde sosyal izolasyon sürecinin sürmesi ve ergenlerin okula uzaktan eğitimle devam etmesi verilerin çevrimiçi ortamda toplanmasını zaruri kılmıştır. Bu kısıtlılıklara rağmen araştırma önemli bulgular ortaya koymaktadır. Hem sosyo-demografik özelliklerinin hem de pandemi

döneminde teknoloji kullanım alışkanlıklarındaki değişimlerin ergenlerin teknoloji bağımlılığı geliştirme durumlarını etkilediği araştırmada belirlenmiştir. Bu noktada ergenlerin teknoloji bağımlılığı riski azaltmak için ebeveynlere, karar alıcılara, eğitimcilere ve ruh sağlığı profesyonellerine önemli görevler düşmektedir. Pandemi sonrası dönemde ergenlerin teknoloji kullanımlarının normal düzeylerde tutulması için birtakım düzenlemeler yapılabilir. Karar alıcılar, eğitimciler, ruh sağlığı profesyonelleri ve ebeveynler önemli sorumluluklar üstlenebilir. Bunlar arasında ergenlerin teknoloji bağımlılığından koruyacak genç dostu bir çevre oluşturulması, kamusal hizmetlerin ergenlerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, ergenlerin sosyal aktivitelere ve hobi aktivitelerine (spor, müzik vb.) yönlendirilmesi, koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici ruh sağlığı hizmetlerinin etkinleştirilmesi, sosyal hizmet uygulamalarının etkinleştirilmesi, teknoloji bağımlılığı, güvenli internet ve siber zorbalık eğitimlerinin verilmesi gibi faktörler sayılabilir. Ayrıca ergenlerin teknoloji kullanımlarını düzenlemelerini ve bağımlılıkla baş etmelerini sağlayabilmek için hem ergenlere hem de ebeveynlere yönelik farkındalık artırıcı çalışmalar yapılabilir. Yapılabilecek çalışmalar arasında psikoterapi, psikoeğitim, yaratıcı drama, motivasyonel görüşme gibi ruh sağlığı hizmetleri sayılabilir. Ayrıca dikkat değiştirme aktiviteleri ve meşguliyet terapisi de ergenlerin teknoloji bağımlılığı riskini azaltabilir. Ergenlerde teknoloji bağımlılığı riskinin en aza indirgenmesi için güvenli internet hususunda çalışmaların yapılabilir. Eğitimciler ve ruh sağlığı çalışanları tarafından teknolojinin faydalı ve doğru kullanımını özendirmeye yönelik eğitimler, koruyucu ve rehabilite edici uygulamalar geliştirilebilir.

*Bu makale Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy'un tez danışmanlığında Esra Nur Karakaya tarafından yürütülen "COVID-19 sürecinde eğitime evde devam eden ortaöğretim öğrencilerinin teknoloji bağımlılığı düzeylerinin incelenmesi " başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Kaynakça

- Achenbach, T., Becker, A., Döpfner, M., Heiervang, E., Roessner, V., Steinhausen, H., & Rothenberger, A. (2008). Multicultural assessment of child and adolescent psychopathology with ASEBA and SDQ instruments: Research findings, applications, and future directions. *Journal of child psychology and psychiatry*, 49(3), 251-275.
- Açık, B., Koç, T., & Uslu, O. (2021). Teknoloji Kullanım Alışkanlıkları Açısından COVID 19'un Teknoloji Bağımlılığına Etkisi. *Yorum-Yönetim-Yöntem Uluslararası Yönetim-Ekonomi ve Felsefe Dergisi*, 9(2), 113-124.
- Akalın, A. (2022). Relationship between Social Media Addiction and Healthy Lifestyle Behaviors of Nursing Students. *Bağımlılık Dergisi*, 23(2), 162-169.
- Aydın, F. (2017). *Teknoloji Bağımlılığının Sınıf Ortamında Yarattığı Sorunlara İlişkin Öğrenci Görüşleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Boursier, V., Gioia, F., Musetti, A., & Schimmenti, A. (2020). Facing Loneliness and Anxiety During the COVID-19 Isolation: The Role of Excessive Social Media Use in a Sample of Italian Adults. *Frontiers in Psychiatry*, 11.
- Bozkurt, İ., & Bozkurt, Ö. (2022). COVID-19 Kısıtlamaları Sürecinde Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Medya Bağımlılığı ve Temel Psikolojik İhtiyaçlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 23(2), 181-190.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2022). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Chi, X., Hong, X., & Chen, X. (2020). Profiles and sociodemographic correlates of Internet addiction in early adolescents in southern China. *Addictive Behaviors*, 106.
- Çan, G., Günüş, S., Topbaş, M., Beyhun, N. E., Şahin, K., & Parlak Somuncu, B. (2021). The Examining of Internet Addiction and its Related Factors in Children Aged 6-18 Years. *Sakarya Medical Journal*, 11(2), 420-433.
- Das, A., Sharma, M. K., Thamilselvan, P., & Marimuthu, P. (2017). Technology Addiction among Treatment Seekers for Psychological Problems: Implication for Screening in Mental Health Setting. *Indian Psychiatric Society*, 39(1), 21-27.
- Ditrendia. (2020). Mobile en España y en el Mundo 2020 + Especial COVID19. <https://ditrendia.es/informe-mobile-2020/> adresinden alınmıştır
- Domoff, S. E., Borgen, A. L., & Radesky, J. S. (2020). Interactional theory of childhood problematic media use. *Human Behavior and Emerging Technologies*, 2(4), 343-353.

- Durmaz, A., & Ertaş, E. (2021). Covid-19 Pandemisi Sürecinde Ebelik Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İnternet Kullanım Alışkanlıkları ile İlişkisi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(3), 561-574.
- Elhai, J. D., McKay, D., Yang, H., Minaya, C., Montag, C., & Asmundson, G. J. (2021). Health anxiety related to problematic smartphone use and gaming disorder severity during COVID-19: Fear of missing out as a mediator. *Human behavior and emerging technologies*, 3(1), 137-146.
- Fegert, J. M., Vitiello, B., Plener, P. L., & Clemens, V. (2020). Challenges and burden of the Coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic for child and adolescent mental health: a narrative review to highlight clinical and research needs in the acute phase and the long return to normality. *Adolesc Psychiatry Ment Health*, 14(20).
- Fernandes, B., Biswas, U. N., Tan-Mansukhani, R., Vallejo, A., & Essau, C. A. (2020). The impact of COVID-19 lockdown on internet use and escapism in adolescents. *Revista de Psicología Clínica con Niños y Adolescentes*, 7(3), 59-65.
- Ghungrud, D., Singh, S., Sharma, R., & Pohekar, S. (2021). Engaging school going children during Covid-19 lockdown. *Ind. J. Forensic Med. Toxicol*, 15, 375-381.
- Gioia, F., Fioravanti, G., Casale, S., & Boursier, V. (2021). The Effects of the Fear of Missing Out on People's Social Networking Sites Use During the COVID-19 Pandemic: The Mediating Role of Online Relational Closeness and Individuals' Online Communication Attitude. *Frontiers in Psychiatry*, 12.
- Guinta, M. R., & John, R. M. (2018). Social Media and Adolescent Health. *Pediatric Nursing*, 44(4), 196-202.
- Hosen, I., Al Mamun, F., & Mamun, M. (2021). The role of sociodemographics, behavioral factors, and internet use behaviors in students' psychological health amid COVID-19 pandemic in Bangladesh. *Health science reports*, 4(4).
- Jamir, L., Duggal, M., Nehra, R., Singh, P., & Grover, S. (2019). Epidemiology of technology addiction among school students in rural India. *Asian Journal of Psychiatry*, 40, 30-38.
- Jeong, Y. J., Suh, B., & Gweon, G. (2020). Is smartphone addiction different from Internet addiction? comparison of addiction-risk factors among adolescents. *Behaviour & Information Technology*, 39(5), 578-593.
- Karacic, S., & Oreskovic, S. (2017). Internet Addiction Through the Phase of Adolescence: A Questionnaire Study. *JMIR Mental Health*, 4(2).
- Karasar, N. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

- Kılıç, M., & Avcı, D. (2016). Internet Addiction in High School Students in Turkey and Multivariate Analyses of the Underlying Factors. *Journal of Addictions Nursing, 27(1)*, 39-46.
- King, D. L., & Delfabbro, P. H. (2017). Features of Parent-Child Relationships in Adolescents with Internet Gaming Disorder. *International Journal of Mental Health and Addiction, 15*, 1270-1283.
- Kısa, Ö., & Karageyim Karşıdağ, A. Y. (2021). Investigation of the Association Between Loneliness, Social Skill Levels and Internet Addiction in Junior High School Students'. *Humanistic Perspective, 3(1)*, 43-59.
- Körpe, G., & Küçük, L. (2021). Covid-19 Döneminde Hemşirelik Öğrencilerinde Teknoloji Bağımlılığı. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 15*, 581-592.
- Kuzlu Ayyıldız, T., Harkın Gemicioğlu, Ş., Topçu, F., Demir, A., & Kaya, K. N. (2023). Ortaokul Düzeyindeki Çocuklarda İnternet Bağımlılığının Sosyal Beceri Düzeyi ile İlişkisi. *Bağımlılık Dergisi, 24(1)*, 73-84.
- Lam, L., Peng, Z.-w., Mai, J.-C., & Jing, J. (2009). Factors Associated with Internet Addiction among Adolescents. *Cyberpsychology & Behavior, 12(5)*, 551-555.
- Mellouli, M., Zammit, N., Limam, M., Elghardallou, M., Mtiraoui, A., Ajmi, T., & Zedini, C. (2018). Prevalence and Predictors of Internet Addiction among College Students in Sousse, Tunisia. *J Res Health Sci, 18(1)*.
- Morahan-Martin, J. (2007). Internet use and abuse and psychological problems. A. Joinson, K. McKenna, T. Postmes, & U. Reips içinde, *The Oxford Handbook of Internet Psychology* (s. 331-345). New York: Oxford University Press.
- Muslu Karayağız, G., & Bolışık, B. (2009). Çocuk ve Gençlerde İnternet Kullanımı. *TAF Preventive Medicine Bulletin, 8(5)*, 445-450.
- Müezzın, E. (2017). Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yoksunluk, Kontrol Güçlüğü, İşlevsellikte Bozulma ve Sosyal İzolasyon Bağlamında İncelenmesi. *Sakarya University Journal of Education, 7(3)*, 541-551.
- Naaj, M. A., & Nachouki, M. (2021). Distance Education during the COVID-19 Pandemic: The Impact of Online Gaming Addiction on University Students' Performance. *International Journal of Advanced Computer Science and Applications, 12(9)*, 365-372.
- Novrialdy, E., Nirwana, H., & Ahmad, R. (2019). High School Students Understanding of the Risks of Online Game Addiction. *Journal of Educational and Learning Studies, 2(2)*, 113-119.
- Núñez-Gómez, P., Larrañaga, K. P., Rangel, C., & Ortega-Mohedano, F. (2021). Critical Analysis of the Risks in the Use of the Internet and Social Networks in Childhood and Adolescence. *Frontiers in Psychology, 12*.

- O'Reilly, M. (2020). Social media and adolescent mental health: the good, the bad and the ugly. *Journal of Mental Health, 29*(2), 200-206.
- Öz, S., Gürsoy, F., & Eraslan, A. N. (2022). An Investigation of Smartphone Addiction Among Adolescents Presenting to a Child and Adolescent Psychiatry Clinic. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying, 9*(1), 43-71.
- Patton, D. U., Hong, J. S., Ranney, M., Patel, S., Kelley, C., Eschmann, R., & Washington, T. (2014). Social media as a vector for youth violence: A review of the literature. *Computers in Human Behavior, 35*, 548-553.
- Paulus, F. W., Ohmann, S., von Gontard, A., & Popow, C. (2018). Internet gaming disorder in children and adolescents: a systematic review. *Developmental Medicine & Child Neurology, 60*(7), 645-660.
- Potas, N., Açıkalın, Ş. N., Erçetin, Ş. Ş., Koçtürk, N., Neyişçi, N., Çevik, M. S., & Görgülü, D. (2022). Technology addiction of adolescents in the COVID-19 era: Mediating effect of attitude on awareness and behavior. *Current Psychology, 41*, 1687-1703.
- Remondi, C., Compare, A., Tasca, G. A., Greco, A., Pievani, L., Poletti, B., & Brugnera, A. (2020). Insecure Attachment and Technology Addiction Among Young Adults: The Mediating Role of Impulsivity, Alexithymia, and General Psychological Distress. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking, 23*(11).
- Sert, H., Taskin Yılmaz, F., Karakoc Kumsar, A., & Aygin, D. (2019). Effect of technology addiction on academic success and fatigue among Turkish university students. *Fatigue: Biomedicine, Health & Behavior, 7*(1), 41-51.
- Siomos, E., K., Dafouli, E., Braimiotis, A., D., Mouzas, O. D., & Angelopoulos, N. V. (2008). Internet Addiction among Greek Adolescent Students. *Cyberpsychology & behavior, 11*(6), 653-657.
- Tam, P., & Walter, G. (2013). Problematic internet use in childhood and youth: evolution of a 21st century affliction. *Australasian psychiatry: bulletin of Royal Australian and New Zealand College of Psychiatrists, 21*(6), 533-536.
- Vejmelka, L., & Matkovic, R. (2021). Online Interactions and Problematic Internet Use of Croatian Online Interactions and Problematic Internet Use of Croatian. *Information, 12*.
- Yazıcıoğlu, Y. & Erdoğan, S. (2004). *SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zboralski, K., Orzechowska, A., Talarowska, M., Darmosz, A., Janiak, A., Janiak, M., . . . Gałeczki, P. (2009). The prevalence of computer and Internet addiction among pupils. *Postepy Hig Med Dosw*, 63, 8-12.